



## Goal-Oriented Evaluation in the Planning and Sustainable Development of Rural Tourism in Sarein County: A Mixed and Integrated Approach

Javad Madani<sup>1✉</sup> , Roghayeh Behrouz Ilkhchi Olya<sup>2</sup>

1. Corresponding Author: Assistant Professor, Department of Public Administration and Tourism, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran. E-mail: [J.madani@uma.ac.ir](mailto:J.madani@uma.ac.ir)
2. MSc, Research Expert; Vice Chancellor for Research and Technology, University of Mohaghegh Ardabili, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran. E-mail: [R.behrouz@uma.ac.ir](mailto:R.behrouz@uma.ac.ir)

| Article Info                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | ABSTRACT                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p><b>Article type:</b><br/>Research Article</p> <p><b>Article history:</b><br/>Received: 1 June 2025<br/>Revised: 22 September 2025<br/>Accepted: 5 October 2025<br/>Published: 10 May 2026</p> <p><b>Keywords:</b><br/>Tourism,<br/>Rural Tourism,<br/>Objective-Based Evaluation,<br/>Sustainable Development.</p> | <p><b>Objective:</b> Sustainable development of rural tourism is one of the most important goals and aspirations of various societies. In this regard, it is observed that in recent years, significant measures have been taken to establish and evaluate this concept. Accordingly, the main objective of the present research is to evaluate the goal-oriented planning and sustainable development of rural tourism in Sarein County, which has been conducted using a mixed and integrated approach.</p> <p><b>Methods:</b> The research method of this study is mixed, and the adopted approach is an exploratory sequential design. In the first phase, using the qualitative method of thematic analysis, the components and indicators of goal-oriented planning and sustainable development of rural tourism in Sarein County were identified and explained. The primary data collection tool in this phase was semi-structured interviews, conducted with 18 experts in this field through purposive sampling.</p> <p><b>Results:</b> According to the research findings, 243 raw statements were extracted and, following an inductive (bottom-up) approach based on the Attride-Stirling framework, each code was categorized under basic themes. A total of 97 basic themes were identified, and through the consolidation of these themes, 31 organizing themes were derived, ultimately leading to the extraction of 4 overarching themes.</p> <p>In the second phase, a quantitative survey method was employed to validate and rank these components and indicators. A researcher-made questionnaire was administered to 52 experts, all of whom confirmed the components and indicators. Among them, the socio-cultural component ranked first. The software used in this phase included SPSS26 and SmartPLS4, through which all components and indicators were analyzed.</p> <p><b>Conclusions:</b> In line with the results of this study, goal-oriented evaluation of planning and sustainable development of rural tourism in Sarein County requires a flexible and integrated approach. In this research, the components and indicators were categorized and confirmed under the four overarching themes: “socio-cultural; physical-environmental; management and planning; and financial-economic.”</p> |

**Cite this article:** Madani, J. & Behrouz Ilkhchi Olya, R. (2026). Goal-Oriented Evaluation in the Planning and Sustainable Development of Rural Tourism in Sarein County: A Mixed and Integrated Approach. *Journal of Geography and Planning*, 30 (96), 326-347. <http://doi.org/10.22034/gp.2025.67631.3416>



## **Introduction**

Sustainable rural planning and development is currently a widely discussed topic that faces several challenges. One of the models of sustainable rural development that many countries have adopted is rural tourism. Rural tourism is known directly and indirectly as a catalyst for development in rural areas and can become a strategic lever in revitalizing the economy of rural areas and supporting poverty reduction. Although the development of rural tourism sometimes causes conflict between different parties, its perceived social and economic benefits have encouraged the development of rural tourism in different countries.

Lack of proper planning creates a form of tourism that has destructive effects on social and natural conditions. On the one hand, contemporary approaches to tourism that deal with negative effects not only minimize the effects of tourism, but also pay attention to the long-term durability of natural and social resources with good quality, the quality of life of tourism-receptive communities, the satisfaction of visitors and conservationists. And on the other hand, the need for multi-faceted and basic investigation in this field is very important and necessary. For this reason, in the present research, it is tried to identify the dimensions and key components in the field of planning and sustainable development of rural tourism in Sarein city by goal-oriented evaluation and use these items as evaluation axes in the field of planning. and considered the sustainable development of rural tourism in this city. Sarein city is one of the most important cities in Iran in the field of tourism.

## **Materials and Methods**

The current research is practical in terms of its purpose, and in terms of method, it uses a mixed method. The approach used in this research is a sequential exploratory approach in which thematic analysis method was used in the first phase and survey method was used in the second phase. In the first phase, the researcher uses the qualitative method of thematic analysis to identify and explain the dimensions and components of the goal-oriented evaluation of planning and sustainable development of rural tourism in Sarein city. The method of collecting data and information in this phase is the method of library studies and semi-structured interviews. The approach used in this phase is the network of themes, which are divided into three categories of global, organizing, and basic themes using the Attride-Sterling coding method. The interviewed experts are professors, experts, specialists and managers in the field of management and rural planning and tourism, who have experience in both scientific and research fields as well as administrative and executive fields. These people were identified using the purposeful sampling method, which is one of the qualitative sampling methods, and 18 people were interviewed.

## **Results**

In the first phase, data and related information were collected using semi-structured interviews. About 243 raw propositions were extracted and through an inductive approach (part to whole) in the form of the Attride-Sterling approach, each of the codes was placed in the form of basic themes. 97 basic themes were identified and according to the previous method, 31 organizing themes and 4 global themes were extracted from the collection of basic themes.

In the second phase, measures were taken to confirm and rank the dimensions and components by using the questionnaire tool from the second group of experts who were identified through stratified sampling. After collecting the questionnaires, the researchers entered their data and information in SPSS26 and Smart PLS4 software and all the results were confirmed.

## **Conclusion**

According to the findings of the research, the socio-cultural component was assigned the highest value and first priority. It is clear that in order to evaluate a sustainable tourism program or the sustainable development of rural tourism, socio-cultural concepts have a strong and important role. In fact, one of the important components in the evaluation of the objective of the sustainable development of rural tourism in the touristic villages of Sarein city is the socio-cultural component with the indicators of "culture preservation, hospitality of local people, local community participation, community education level, community health, social security, environment calm and healthy; social capital; participation of women." Officials and trustees in this area, when making investment decisions or policy recommendations, should fully consider the socio-cultural context of the village and make a general assessment in advance. Because the difference between the current situation and the desired situation shows many items and factors. When making various decisions for evaluation, government authorities or local communities should take a step-by-step approach to introduce the rural tourism industry and highlight priorities. There are a number of factors in the rural society that, if not taken into account, will cause a decline and even

failure in the sustainable development of rural tourism. These cases were considered and verified in the above indicators. For example, local participation, which is the main approach in the sustainable development of rural tourism. If there is no participation of the rural community, without a doubt, many works and affairs will not proceed and many problems will arise. The village environment is a dynamic and open environment. Especially touristic villages that need more flexibility in this field. Finally, it is suggested to the officials and trustees of this issue to evaluate the goal-oriented planning and sustainable development of rural tourism in Sarein city by referring to the above components and indicators.

**Keywords:** Tourism, Rural Tourism, Objective-Based Evaluation, Sustainable Development.



## ارزیابی هدفمحور در برنامه ریزی و توسعه پایدار گردشگری روستایی شهرستان سرعین: رویکرد آمیخته و یکپارچه<sup>۱</sup>

جواد معدنی<sup>۱</sup> ، رقیه بهروز ایلخچی علیا<sup>۲</sup> 

۱. نویسنده مسئول، استادیار، گروه مدیریت دولتی و گردشگری، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. رایانامه: [J.madani@uma.ac.ir](mailto:J.madani@uma.ac.ir)
۲. کارشناسی ارشد، کارشناس پژوهش؛ معاونت پژوهش و فناوری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. رایانامه: [R.behrouz@uma.ac.ir](mailto:R.behrouz@uma.ac.ir)

### اطلاعات مقاله چکیده

**هدف:** توسعه پایدار گردشگری روستایی از مهمترین اهداف و آرمان‌های جوامع مختلف است. در همین خصوص، ملاحظه می‌شود که در سال‌های اخیر، اقدامات مهمی در زمینه ایجاد و ارزیابی این مقوله صورت گرفته است. به همین منظور، هدف اصلی تحقیق حاضر ارزیابی هدفمحور در برنامه ریزی و توسعه پایدار گردشگری روستایی شهرستان سرعین است که با رویکرد آمیخته و یکپارچه صورت پذیرفته است. **روش پژوهش:** روش تحقیق حاضر ترکیبی و رویکرد مورد استفاده در آن، رویکرد متوالی اکتشافی است. در فاز اول با استفاده از روش کیفی تحلیل مضمون به شناسایی و تبیین مولفه‌ها و شاخص‌های ارزیابی هدفمحور برنامه ریزی و توسعه پایدار گردشگری روستایی در شهرستان سرعین پرداخته شده است. ابزار اصلی گردآوری اطلاعات در این فاز، مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته می‌باشند که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند، از ۱۸ تن از خبرگان این حوزه مصاحبه به عمل آمد. **یافته‌ها:** مطابق با یافته‌های تحقیق، ۲۴۳ گزاره خام استخراج شدند و با طی یک رویکرد استقرایی (جزء به کل) در قالب رویکرد آتراید-استرلینگ هریک از کدها در قالب مضامین پایه جای گرفتند. تعداد ۹۷ مضمون پایه شناسایی گردید و مطابق با منوال قبل، از تجمیع مضامین پایه، تعداد ۳۱ مضمون سازمان‌دهنده و در نهایت، تعداد ۴ مضمون فراگیر استخراج شدند. در فاز دوم، با استفاده از روش کمی پیمایش، به تایید و رتبه‌بندی این مولفه‌ها و شاخص‌ها پرداخته شد که ۵۲ تن از خبرگان به سوالات پرسشنامه محقق‌ساخته پاسخ دادند که همگی مولفه‌ها و شاخص‌ها مورد تایید واقع شدند که از میان آنها، مولفه فرهنگی-اجتماعی در رتبه نخست قرار گرفت. نرم‌افزارهای مورد استفاده در این فاز SPSS26 و SmartPLS4 بودند که تمامی مولفه‌ها و شاخص‌ها با استفاده از آنها تجزیه و تحلیل شدند. **نتیجه‌گیری:** مطابق با نتایج تحقیق حاضر، ارزیابی هدفمحور برنامه ریزی و توسعه پایدار گردشگری روستایی در شهرستان سرعین نیازمند یک رویکرد منعطف و یکپارچه می‌باشد که در این تحقیق، مولفه و شاخص‌های آن در قالب مضامین فراگیر «فرهنگی-اجتماعی؛ محیطی کالبدی؛ مدیریت

### نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

### تاریخ دریافت:

۱۴۰۴/۰۳/۱۱

### تاریخ بازنگری:

۱۴۰۴/۰۶/۳۱

### تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۷/۱۳

### تاریخ انتشار:

۱۴۰۵/۰۲/۲۰

### کلیدواژه‌ها:

گردشگری،  
گردشگری  
روستایی،  
ارزیابی  
هدفمحور،  
توسعه پایدار.

۱. مقاله حاضر مستخرج از طرح پژوهشی به شماره قرارداد ۱۴۰۴/د/۹/۵۳۳۲ از محل اعتبارات معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه محقق اردبیلی می‌باشد.

---

**استناد:** معدنی، جواد و بهروز ایلخچی علیا ، رقیه (۱۴۰۵). ارزیابی هدفمحرور در برنامه‌ریزی و توسعه پایدار گردشگری روستایی شهرستان سرعین: رویکرد آمیخته و یکپارچه. *جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۳۰ (۹۶)، ۳۴۷-۳۲۶.



<http://doi.org/10.22034/gp.2025.67631.3416>

تبریز.

دانشگاه

ناشر:

© نویسندگان.

---



## مقدمه

امروزه جای تعجب نیست که گردشگری را بتوان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصاد جهانی به حساب آورد. از پایان جنگ جهانی دوم، این بخش به یکی از بخش‌های سریع‌الرشد اقتصاد جهانی تبدیل شده است (سازمان جهانی گردشگری، ۲۰۰۵: ۳). دهه‌های اخیر دوره‌ای از توسعه فشرده برای گردشگری روستایی بوده است (لکو و همکاران، ۲۰۱۳؛ فراری و وارگاس-وارگاس، ۲۰۱۰)، و این به تغییرات در اقتصاد و چشم‌انداز روستایی مرتبط است. بااین‌حال، زمانی‌که چنین توسعه گردشگری تابع اصول توسعه پایدار باشد، رضایت‌بخش است (ویداوسکی و همکاران، ۲۰۲۳).

اینها از یک سو برای حفظ محیطی که گردشگری در آن فعالیت می‌کنند و از سوی دیگر برای امکان نوعی گردشگری که تأثیر منفی آن بر محیط‌های طبیعی و اجتماعی به حداقل می‌رسانند، مهم هستند. بسیاری از مطالعات اشاره می‌کنند که گردشگری روستایی در سراسر جهان اهمیت فزاینده‌ای پیدا می‌کند و به‌عنوان نوعی استراتژی فرعی برای توسعه پایدار مناطق روستایی تلقی می‌شود (شارپلی و رابرتز، ۲۰۰۴؛ هال و همکاران، ۲۰۰۳؛ ریچاردز و هال، ۲۰۰۳؛ لین، ۱۹۹۴).

برنامه‌ریزی و توسعه پایدار روستایی در حال حاضر موضوعی است که به طور گسترده مورد بحث قرار گرفته است که با چالش‌های متعددی مواجه شده است (بومونت، ۲۰۲۲؛ میخالسکا-زایلا و مارکس-کریزکوفسکا، ۲۰۱۸؛ چن و همکاران، ۲۰۱۸؛ یوسال و همکاران، ۲۰۱۶؛ آشر و کریستیر، ۲۰۱۴). یکی از مدل‌های توسعه پایدار روستایی که بسیاری از کشورها اتخاذ کرده‌اند، گردشگری روستایی است (نوردبو، ۲۰۲۲؛ تینگ و همکاران، ۲۰۲۲؛ یانگ و همکاران، ۲۰۱۹؛ چین و لو، ۲۰۱۷؛ هوانگ و لی، ۲۰۱۵؛ لین و کاستنهلز، ۲۰۱۵).

1UNWTO

2Leco et al

3Ferrari &amp; Vargas-Vargas

4Widawski et al

5Sharpley &amp; Roberts

6Hall et al

7Richards &amp; Hall

8Lane

9Beaumont

10Michalska-Zyła &amp; Marks-Krzyszowska

11Chen et al

12Ysal et al

13Gsher &amp; Kerstetter

14Nordbø

15Teng et al

16Yang et al

17Chin &amp; Lo

18Wang &amp; Lee

19Lane &amp; Kastenholz

گردشگری روستایی به طور مستقیم و غیرمستقیم به‌عنوان یک کاتالیزور برای توسعه در مناطق روستایی شناخته شده است (حسن و همکاران، ۲۰۲۲)، و می‌تواند به یک اهرم استراتژیک در احیای اقتصاد مناطق روستایی و حمایت از کاهش فقر تبدیل شود (گوهوری و ون در مروه، ۲۰۲۰؛ کمارودین و همکاران، ۲۰۲۰). اگرچه توسعه گردشگری روستایی گاهی باعث ایجاد درگیری بین طرف‌های مختلف می‌شود، اما مزایای اجتماعی و اقتصادی درک شده آن باعث تشویق توسعه گردشگری روستایی در کشورهای مختلف شده است (هاردجوسکارتو و لوانگ، ۲۰۲۱).

گردشگری روستایی به‌عنوان محور اصلی توسعه پایدار قادر به ایجاد اشتغال و درآمد، مبارزه با مهاجرت روستایی و تسهیل شبکه‌های اجتماعی-اقتصادی است و می‌تواند به ابزاری برای پردازش و ارتقای میراث فرهنگی و طبیعی و ارتقای کیفیت زندگی ساکنان محلی تبدیل شود (رودریگز و همکاران، ۲۰۲۱؛ خارتیشویلی و همکاران، ۲۰۱۹؛ پاول و همکاران، ۲۰۱۸). گردشگری روستایی از طریق مفهوم پایداری، بر حفاظت از منابع طبیعی و فرهنگی محیطی تمرکز دارد و به صراحت بر مشارکت مردم محلی و مسئولیت‌پذیری گردشگران در استفاده از منابع آن تأکید می‌کند (وود، ۲۰۰۲؛ موولا، ۲۰۰۱).

محور یا یکی از نقش‌های اصلی در توسعه گردشگری پایدار روستایی، توسط بسیاری از محققین اشاره شده است (لی و هسیه، ۲۰۱۶؛ فرانزون، ۲۰۱۵؛ فالاک و همکاران، ۲۰۱۴). در اسناد اتحادیه اروپا تأکید شده است که پایداری یک عامل کمک‌کننده در رقابت‌پذیری یک مقصد از جمله محیط‌های روستایی است (وینتر و کیم، ۲۰۲۰) و گردشگری روستایی جایگزین مناسبی است که می‌تواند به طور مثبت بر توسعه پایدار منطقه‌ای در روستاها و کمون‌ها با اثرات زیست‌محیطی کمتر در مقایسه با مدل‌های گردشگری کلاسیک (کرانی و شفیع، ۲۰۲۱؛ سرا کانتالوپس و همکاران، ۲۰۱۵؛ سارینن و لِنائو، ۲۰۱۴).

ثابت شده است که گردشگری روستایی مزایایی را برای جوامع

1Hassan et al

2Gohori & van der Merwe

3Kamarudin et al

4Hardjosoekarto & Lawang

5Rodrigues et al

6Khartishvili et al

7Powell et al

8Wood

9Mvula

10Dee & Hsieh

11Franzoni

12Palak et al

13Winter & Kim

14Korani & Shafiei

15Serra Cantallops et al

16Saarinen & Lenao



روستایی ایجاد می‌کند، مانند تنوع معیشت، افزایش کیفیت زندگی ساکنان، ارتقاء ارزش‌های فرهنگی و ارتقاء آگاهی در مورد حفظ محیط‌زیست (مارتینز و شاکلتون؛ ۲۰۲۲؛ نوردبو، ۲۰۲۲؛ ویلند؛ ۲۰۲۱). در سمت تقاضا، روند گردشگری افزایش تقاضا برای تفریح در فضای باز روستایی، تعامل با مردم محلی و فرهنگ آن‌ها، تجربه یک فضای نوستالژیک روستایی و استراحت در مناطق کم‌استرس را نشان می‌دهد (لوپز-سانز و همکاران؛ ۲۰۲۱؛ کیو و همکاران؛ ۲۰۱۹؛ مینگ و همکاران؛ ۲۰۱۹؛ کاستنهلتز و همکاران؛ ۲۰۱۲).

صرف نظر از تقاضای بالا و در دسترس بودن جذابیت‌های گردشگری روستایی، همه گردشگری روستایی به طور پایدار اجرا نمی‌شود. چندی کشور، مانند چین و تانزانیا، با چالش مهمی در زمینه توسعه پایدار گردشگری روستایی که با تعارض مواجه شده‌اند، روبه‌رو هستند (سو و همکاران، ۲۰۲۲؛ آن و آلازکون، ۲۰۲۱؛ ژوئه و کرسیر، ۲۰۱۸؛ گاردنر؛ ۲۰۱۲). این توسعه پایدار بستگی به شرایط منطقه روستایی، وضعیت جامعه و ارتباط بین ذینفعان دارد. بنابراین، یک رویکرد استراتژیک پایداری متفاوت در هر منطقه روستایی مورد نیاز است (ژانگ و ژانگ؛ ۲۰۲۰).

توسعه گردشگری به‌عنوان یک نظام پیچیده، مستلزم برنامه‌ریزی دقیقی است که توسط همه ذینفعان حمایت می‌شود و باید مبتنی بر یک رویکرد استراتژیک هدفمحور و جامع باشد (آریانی و فائوزی؛ ۲۰۲۲؛ جوزف و همکاران؛ ۲۰۲۱؛ باجیو؛ ۲۰۲۰؛ دوس آنجوس و کِنِل؛ ۲۰۱۹؛ مک‌کامب و همکاران؛ ۲۰۱۷). فقدان برنامه‌ریزی مناسب شکلی از گردشگری را ایجاد می‌کند که تأثیرات مخربی بر شرایط اجتماعی و طبیعی دارد (همفان، ۲۰۱۷).

از یک سو، رویکردهای معاصر گردشگری که به اثرات منفی می‌پردازند، نه تنها به حداقل رساندن اثرات گردشگری را مورد توجه قرار می‌دهند، بلکه به دوام بلندمدت منابع طبیعی و اجتماعی با کیفیت خوب، کیفیت زندگی جوامع پذیرنده گردشگری،

1Martins &amp; Shackleton

2Weyland

3López-sanz et al

4Qiu et al

5Meng et al

6Kastenholz et al

7Su et al

8An &amp; Alarcón

9Xue &amp; Kerstetter

10Gardner

11Zhang &amp; Zhang

12Ariyani &amp; Fauzi

13Joseph et al

14Baggio

15Anjos &amp; Kennell

16McComb et al

17Hemaphan

رضایت بازدیدکنندگان و محافظت نیز توجه دارند (ویداوسکی و همکاران، ۲۰۲۳) و از سوی دیگر، نیاز به بررسی چندسویه و اساسی در این زمینه اهمیت و ضرورت بسزایی دارد. به همین سبب، در تحقیق حاضر سعی می‌شود تا با ارزیابی هدف‌محور در زمینه برنامه‌ریزی و توسعه پایدار گردشگری روستایی در شهرستان سرعین، ابعاد و مولفه‌های کلیدی در این زمینه شناسایی شده و این موارد را به‌عنوان محورهای ارزیابی در زمینه برنامه‌ریزی و توسعه پایدار گردشگری روستایی در این شهرستان در نظر گرفت. شهرستان سرعین، یکی از مهمترین شهرستان‌های ایران در حوزه گردشگری است. این شهرستان بواسطه وجود منابع طبیعی و آبدرمانی، به یکی از مناطق جذاب و گردشگری تبدیل شده است. بیشتر قلمرو این شهرستان به شکل روستاهایی است که قابلیت توسعه به‌عنوان مراکز گردشگری روستایی را دارند و به‌عنوان یکی از مناطقی است که پتانسیل تبدیل شدن به یک مرکز گردشگری روستایی را دارد. در چند سال اخیر نیز از جانب دولت و بخش‌های غیردولتی اقدامات موثری در زمینه برنامه‌ریزی و توسعه پایدار گردشگری روستایی این شهرستان صورت پذیرفت و تاحدودی نیز تأثیراتی بر منطقه و ساکنان داشت اما نیاز است تا این مقوله مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرد که در این تحقیق، هدف اصلی در رابطه با ارزیابی هدف‌محور در زمینه برنامه‌ریزی و توسعه پایدار گردشگری روستایی در شهرستان سرعین است که با رویکرد ترکیبی و یکپارچه مورد بررسی و کنکاش قرار می‌گیرد.

### پیشینه پژوهش

#### گردشگری روستایی

گردشگری روستایی در اواخر دهه ۱۹۷۰ و اوایل دهه ۱۹۸۰ به یک فعالیت جهانی و رو به رشد تبدیل شد (لین، ۱۹۸۹). با این حال، ثابت کرده است که در توسعه کلی گردشگری بسیار مهم است و راه را برای ایجاد اشکال کاملاً جدید گردشگری بر اساس بازارهای تخصصی در حال رشد سریع پیشرو می‌کند؛ همچنین به سنگ بنای رشد گردشگری پایدار تبدیل شده است و اکنون نقشی حیاتی در طرح‌های بازسازی منطقه‌ای در بسیاری از کشورها و بسیاری از موقعیت‌ها را دارد (لین و همکاران، ۲۰۲۲). گردشگری روستایی از جمله گونه‌های متنوع صنعت گردشگری است که عده‌ای آن را بخشی از بازار گردشگری و عده‌ای دیگر سیاستی برای توسعه روستایی قلمداد می‌کنند (کریم‌زاده و همکاران، ۱۴۰۲).

گردشگری روستایی تجسمی از گردشگری مبتنی بر جامعه است که اعتقاد بر این است که اثرات منفی گردشگری انبوه مربوط به برابری اجتماعی، تخریب محیط زیست و نجات فرهنگ جامعه را خنثی می‌کند (خالید و همکاران، ۲۰۱۹). این یک جایگزین درون‌زا برای توسعه گردشگری در مناطق کمتر توسعه یافته است، زیرا به مردم محلی اجازه می‌دهد تا درآمد خود را از طریق فعالیت‌های اقتصادی جدید بدون جایگزینی فعالیت‌های سنتی غالب افزایش دهند

(آلوارز-گارسیا و همکاران؛ ۲۰۱۸).

گردشگری روستایی شکلی از گردشگری پایدار است که هدف آن تامین نیازهای ساکنان فعلی و گردشگران بدون به خطر انداختن نیازهای نسل‌های آینده است (تافانی؛ ۲۰۲۲؛ پیرا و همکاران؛ ۲۰۲۱؛ نایسلی و سیدنور؛ ۲۰۱۵). به عقیده گائو و وو<sup>۵</sup> (۲۰۱۷)، گردشگری روستایی را نباید صرفاً نوعی گردشگری دانست، بلکه باید به‌عنوان ابزاری برای حفظ و بازآفرینی جامعه و فرهنگ روستایی درک کرد. جوامع روستایی، توسعه گردشگری را فرصتی برای تنوع بخشیدن به اقتصاد مناطق روستایی و احیای مناطقی می‌دانند که در غیر این صورت در مواجهه با پویایی بازار و تحول سیاست‌های کشاورزی دیگر رقابتی نیستند (ایوونا؛ ۲۰۲۱). یکی از اولویت‌های توسعه گردشگری روستایی، پایداری آن است. طبق تعریف سازمان جهانی گردشگری: «گردشگری پایدار روستایی یافتن هماهنگی صحیح در رابطه ایجاد شده بین نیازهای بازدیدکننده، مکان و جامعه پذیرنده است». بنابراین، کارکردهای اصلی گردشگری روستایی عبارتند از: تکمیل کشاورزی، بازیابی میراث معماری سنتی، مدیریت منابع طبیعی و فرهنگی و ترویج ادغام جمعیت محلی در گردشگری برای بهبود کیفیت زندگی آنها (دروزا و همکاران، ۲۰۱۹؛ لوپز پالومکه و همکاران، ۲۰۱۱).<sup>۸</sup>

#### برنامه‌ریزی و توسعه پایدار در گردشگری روستایی

در گردشگری، مفهوم پایداری معمولاً با موضوع توسعه مرتبط است و به عنوان «گردشگری جدید» تعریف می‌شود، که ماهیت آن تأثیر کم محیطی آن است (همپتون، ۲۰۰۵؛ اشلی و رو؛ ۱۹۹۸). پایداری در گردشگری در سه بعد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی منعکس می‌شود. اولین مورد به مدیریت درآمد و توسعه موسسات و سرمایه‌گذاری‌های تجاری اشاره دارد. دوم به همکاری متقابل، نوآوری و خلاقیت ترجمه می‌شود. در حالی‌که سومی شامل آگاهی زیست محیطی، مدیریت منابع زیست‌محیطی با روحیه استفاده منطقی و مدیریت گردشگری است که در منطقه رخ می‌دهد (اوتامی و همکاران؛ ۲۰۲۳). با این حال، سایر محققان به چهار بعد از فعالیت‌های پایدار در محیط روستایی اشاره می‌کنند که باید در سطوح اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و اکولوژیکی منسجم باشد تا بتواند نیازهای کنونی را بدون آسیب رساندن به نسل‌های آینده برآورده کند (اشتریمیکینه و همکاران؛ ۲۰۱۶؛ آندری و

1Álvarez-García et al

2Tafari

3Peira et al

4Nicely & Sydnor

5Gao & Wu

6Ivona

7De Rosa et al

8López Palomeque et al

9Hampton

10Ashley & Roe

11Utami et al

12Štreimikienė et al

همکاران، ۲۰۱۲). از همین منابع استفاده کنید توسعه پایدار مستلزم پیشرفت مناسب به طور همزمان در هر چهار بعد است (تروخاچف، ۲۰۱۵ و بلانکاس و همکاران، ۲۰۱۱).

توسعه پایدار گردشگری روستایی موجب:

- احیای فرهنگ‌های محلی و سنتی،
- تشویق فعالیت‌های جمعی،
- افزایش درآمد و ایجاد منابع جدید اقتصادی،
- حفظ و حراست از محیط طبیعی، فرهنگی و اجتماعی روستاها،
- و تثبیت جمعیت روستایی می‌شود (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۹۱).

گردشگری پایدار در مناطق روستایی اغلب به مزارع میزبان گردشگران، غذاها و صنایع دستی محلی، مشاغل کوچک مقیاس و حمل‌ونقل کاهش می‌یابد (ویداوسکی و همکاران، ۲۰۲۳). تقریباً همیشه همگام با توسعه گردشگری روستایی که بر رویکرد پایدار تأکید دارد، نیاز به حفاظت از طبیعت است و فقدان آن می‌تواند پیامدهایی برای کیفیت زندگی آینده جامعه محلی و همچنین برای محصول گردشگری ارائه شده داشته باشد (بری و لدکین، ۱۹۹۷). گردشگری پایدار، از جمله آنچه در محیط روستایی انجام می‌شود، به منظور حفاظت از منابع طبیعی و فرهنگی محیطی، بر مسئولیت‌پذیری گردشگران و نیاز جامعه محلی به مشارکت در این تلاش‌ها تأکید می‌کند (هوئته-آلکوسر و والرو-توار، ۲۰۲۱). یکی از بارزترین ویژگی‌های گردشگری روستایی امروزه پایداری محیطی است و رفتار طرفدار محیط‌زیست به عنوان یکی از راه‌های دستیابی به این هدف شناخته می‌شود (هوئته - آلکوسر و والرو-توار، ۲۰۲۱؛ جمال و هایام، ۲۰۲۱؛ وو و همکاران، ۲۰۲۰؛ ویداوسکی و اولسنیویچ، ۲۰۱۹؛ سبارسیا و تودور، ۲۰۱۶؛ گارسیا-اسپارزا، ۲۰۱۴).

چنین توسعه‌ای بیش از رشد اقتصادی پایدار است. مفهوم توسعه پایدار عوامل محیطی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی در مناطق روستایی را در نظر می‌گیرد. همانطور که اروخین و همکاران<sup>۱۰</sup> (۲۰۱۴) تأکید می‌کند، هر عنصر مهم است و گردشگری روستایی نشان دهنده عنصر جدیدی از توسعه پایدار در صنعت گردشگری است (پالاسیوس-فلورنسیو و همکاران،<sup>۱۱</sup> ۲۰۲۱؛ تائو و فویینگ،

1Trukhachev

2Blancas et al

3Berry & Ladkin

4Huete-Alcocer & Valero-Tévar

5Jamal & Higham

6Wu et al

7Widawski & Oleśniewicz

8Sbarcea & Tudor

9Garcia-Esparza

10Rokhin et al

11Balacios-Florencio et al

۲۰۱۰). به گفته آن و آلارکون<sup>۲</sup> (۲۰۲۱) توسعه گردشگری نیازمند یک فرآیند برنامه‌ریزی و مدیریت است که منافع و نگرانی‌های گروه‌های ذینفع مختلف را به طور پایدار و استراتژیک گرد هم می‌آورد و باید بر اساس پتانسیل یک منطقه باشد (پازهان و شیر<sup>۳</sup>، ۲۰۲۰). بنابراین موفقیت توسعه گردشگری به شدت به ادغام سیاست‌ها، برنامه‌ریزی و ابزارهای مدیریتی وابسته است (آریانی و همکاران<sup>۴</sup>، ۲۰۲۲). با این حال، توسعه پایدار گردشگری روستایی را نمی‌توان فوراً به دست آورد زیرا شامل ترتیبات سازمانی پیچیده و اقدامات و سیاست‌های هماهنگ است. ممکن است برای نوع دیگری از اقدام و تحت سناریوهای مختلف، یک مسیر سیاست متفاوت مورد نیاز باشد (آریانی و فائوزی، ۲۰۲۳).

توسعه روستایی فرآیند پیچیده‌ای است که درآمد یک جامعه را افزایش می‌دهد و به طور کلی استانداردهای زندگی مردم را در زمینه‌هایی مانند غذا، آموزش، بهداشت، مسکن، امنیت، خدمات عمومی و امکانات افزایش می‌دهد (عمران و شوارتز-هرایون<sup>۵</sup>، ۲۰۱۹؛ موسلی<sup>۶</sup>، ۲۰۰۳). توسعه روستایی مبتنی بر توسعه محلی است، اما تأثیر آن برای توسعه ملی قابل توجه است (هونگ و همکاران<sup>۷</sup>، ۲۰۲۲؛ گبره و گبرهمدین<sup>۸</sup>، ۲۰۱۹). به همین دلیل است که در چندین کشور توسعه روستایی به یکی از دغدغه‌های برنامه توسعه ملی تبدیل شده است (عمران و شوارتز-هرایون<sup>۵</sup>، ۲۰۱۹؛ ناتسودا<sup>۹</sup> و همکاران<sup>۱۰</sup>، ۲۰۱۲). گفته می‌شود که توسعه روستایی زمانی پایدار است که بتواند نیازهای فعلی منطقه را برآورده کند و در عین حال ظرفیت پاسخگویی به نیازهای نسل‌های آینده را حفظ کند (منساه<sup>۱۱</sup>، ۲۰۱۹؛ برتون<sup>۱۲</sup>، ۱۹۸۷). در توسعه پایدار روستایی باید حداقل سه معیار از جمله محیط اجتماعی و اقتصادی در نظر گرفته شود (الکینگتون<sup>۱۳</sup>، ۱۹۹۷). گردشگری روستایی به طور گسترده‌ای به عنوان جایگزینی برای توسعه پایدار روستایی به ویژه در کشورهای اروپایی و آسیایی مورد مطالعه قرار گرفته است (آن و آلارکون<sup>۲</sup>، ۲۰۲۰). ثابت شده است که گردشگری روستایی پایدار، چه در بلندمدت و چه در کوتاه مدت، به طور مثبت و قابل‌توجهی به ارتقای توسعه روستایی کمک می‌کند (هه و همکاران<sup>۱۴</sup>، ۲۰۲۱). فعالیت‌های متعددی وجود دارد که بخشی از گردشگری روستایی با محیط‌زیست ساکنان، فرهنگ محلی و شیوه

1Tao &amp; Fuying

2An &amp; Alarcón

3Pazhuhan &amp; Shiri

4Ariyani et al

5Omran &amp; Schwarz-Herion

6Moseley

7Hong et al

8Gebre &amp; Gebremedhin

9Natsuda et al

10Mensah

11Burton

12Elkington

13He et al

زندگی سازگار است (لین، ۲۰۰۹). شکل گردشگری پایدار روستایی بر اساس پتانسیل منطقه روستایی می‌تواند متفاوت باشد. مناطق روستایی با پایگاه زمین کشاورزی وسیع می‌توانند یک صنعت گردشگری کشاورزی روستایی را توسعه دهند که از فعالیت‌های کشاورزی روستایی حمایت می‌کند، در حالی‌که مناظر و فعالیت‌های کشاورزی را به جاذبه‌های گردشگری تبدیل می‌کند (فریرا و سانچز-مارتین، ۲۰۲۲). به این ترتیب، گردشگری روستایی می‌تواند بدون ایجاد اختلال در فعالیت‌های معیشتی سنتی موجود، مزایای بیشتری را برای جوامع محلی فراهم کند (مینگ و همکاران، ۲۰۱۹). حمایت از گردشگری روستایی پایدار براساس مزایای درک شده آن است، مانند ایجاد شغل، افزایش آگاهی عمومی از حفظ محیط‌زیست و ترویج ارزش‌های فرهنگی محلی (اسلامی و همکاران، ۲۰۱۹). با این حال، مطالعات قبلی چالش‌هایی را برای تحقق گردشگری روستایی پایدار شناسایی کرده‌اند. چندین چالش به نیاز به منابع انسانی واجد شرایط، دشواری جذب سرمایه‌گذار برای تامین مالی و ناتوانی در انجام مدیریت پایدار مربوط می‌شود (یانگ و همکاران، ۲۰۲۲؛ روزالینا و همکاران، ۲۰۲۱؛ لمان و همکاران، ۲۰۰۸). در توسعه گردشگری روستایی پایدار، هم‌افزایی تمامی معیارهای پایداری ضروری است. با این حال، این معیارها نیز با یکدیگر تداخل دارند (جوما و خادمی-ویدرا، ۲۰۱۹؛ سازمان جهانی گردشگری، ۲۰۱۳).

#### مطالعات داخلی

قدیری و همکاران (۱۳۹۱) در کتاب «گردشگری پایدار (روستایی و عشایری)» با ارائه چارچوبی نظری، به بررسی نقش گردشگری در توسعه مناطق روستایی و عشایری ایران پرداختند و این اثر به عنوان یکی از نخستین مطالعات جامع در این حوزه شناخته می‌شود. در ادامه، رومیانی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی شاخص‌های برنامه‌ریزی فضایی توسعه پایدار مقصدهای گردشگری روستایی در شرق استان مازندران» به تحلیل این شاخص‌ها پرداختند که یافته‌های آن حاکی از وضعیت نسبتاً مطلوب متغیرهای اقتصادی و اجتماعی بود و مدل رگرسیونی توانست ۵۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین نماید. پازوکی و همکاران (۱۴۰۱) در مطالعه‌ای در دهستان فیلستان تحت عنوان «نقش پیشران‌های انسانی کارآفرینی گردشگری در توسعه پایدار روستایی» دریافتند که کارآفرینان محلی با دارا بودن ویژگی‌هایی چون خلاقیت، ریسک‌پذیری و آگاهی از فرصت‌ها، نقش موتور محرکه توسعه گردشگری روستایی را ایفا می‌کنند و همچنین آموزش و توانمندسازی نیروی انسانی محلی شرط اساسی پایداری فعالیت‌های گردشگری بوده و مشارکت فعال جامعه محلی در طراحی و

1Ferreira & Sánchez-Martín

2Ming et al

3Eslami et al

4Yang et al

5Rosalina et al

6Lehmann et al

7Juma & Khademi-Vidra

اجرای پروژه‌های گردشگری منجر به توزیع عادلانه منافع می‌شود. کریم‌زاده و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «تحلیلی بر عوامل موثر بر گردشگری خلاق و رفتار آتی گردشگران روستایی و عشایری منطقه ارسباران» به بررسی این عوامل پرداختند که با جمع‌آوری داده‌ها از ۳۸۴ گردشگر طی سال‌های ۹۸-۹۹ نشان داد بعد تعامل با میانگین رتبه ۳/۷۰ بیشترین تأثیر را در گردشگری خلاق دارد و گردشگری خلاق نیز به نوبه خود بر حس لذت گردشگران تأثیرگذار بوده است. رحیمی و همکاران (۱۴۰۳) نیز در پژوهش «ارزیابی مناظر روستایی با محوریت توسعه گردشگری» در دهکده چوبین نیشابور دریافتند که مناظر روستایی ترکیبی از جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی، پایه اصلی توسعه گردشگری پایدار هستند و حفظ هویت و اصالت مناظر روستایی در جذب گردشگران نقش تعیین‌کننده‌ای دارد و برنامه‌ریزی یکپارچه مناظر می‌تواند همزمان به حفظ محیط زیست و ایجاد درآمد برای روستاییان منجر شود.

### مطالعات خارجی

مطالعات متعددی به بررسی نقش گردشگری روستایی در توسعه پایدار پرداخته‌اند. اروخین و همکاران (۲۰۱۴) در مطالعه خود در روسیه تأکید کردند که گردشگری روستایی می‌تواند به عنوان فعالیت مکمل در کنار کشاورزی، درآمد روستاییان را افزایش داده و از مهاجرت جلوگیری کند. لین و کاستنهورلتز (۲۰۱۵) نشان دادند که گردشگری روستایی از یک فعالیت تفریحی ساده به سمت مفهومی چندبعدی با تأکید بر پایداری و توسعه محلی تکامل یافته است. گائو و وو (۲۰۱۷) در مطالعه موردی روستای یوانجیای چین دریافتند که گردشگری می‌تواند به حفظ معماری سنتی و تقویت اقتصاد محلی کمک کند، مشروط بر مشارکت فعال جامعه محلی در مدیریت آن.

آن و آلارکون (۲۰۲۰) در مرور سیستماتیک خود نشان دادند که موفقیت پروژه‌های گردشگری روستایی مستلزم توجه همزمان به ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی است. پالاسیوس-فلورنسیو و همکاران (۲۰۲۱) دریافتند که گردشگری روستایی به دلیل ویژگی‌های کم‌تراکم و طبیعت‌محور، گزینه‌ای ایده‌آل برای گردشگران در دوران پساکرونا است. لین و همکاران (۲۰۲۲) تأکید کردند که موفقیت این پروژه‌ها در گرو یکپارچه‌سازی چهار بعد اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و نهادی است. ویداوسکی و همکاران (۲۰۲۳) در مطالعه خود در لهستان نشان دادند که گردشگری روستایی می‌تواند راهبردی موثر برای مقابله با چالش‌هایی مانند مهاجرت روستایی و کاهش جمعیت باشد.

آلوی<sup>۱</sup> و همکاران (۲۰۲۴) در مطالعه اخیر خود در استان ریحانه مراکش، با ارزیابی پتانسیل توسعه پایدار روستایی در ۲۳ دهیاری، دریافتند که دهیاری‌های واقع در محورهای تحرک و نزدیک به منابع آبی، به رغم کمبود منابع پس‌زمینه، بالاترین

پتانسیل توسعه را دارا هستند. این مطالعه چارچوبی نوآورانه برای برنامه‌ریزی فضایی راهبردی با تمرکز بر شاخص‌های پایداری ارائه می‌دهد. در مجموع، پژوهش‌ها نشان می‌دهند که گردشگری روستایی در صورت برنامه‌ریزی جامع و با در نظر گرفتن ویژگی‌های بومی هر منطقه، می‌تواند به عنوان موتور محرکه توسعه پایدار روستایی عمل کرده و در عین حال به حفظ محیط زیست و فرهنگ محلی کمک کند. موفقیت این راهبرد مستلزم مشارکت فعال ذینفعان محلی، توجه به پایداری در تمام ابعاد و انعطاف‌پذیری در اجرای برنامه‌هاست.

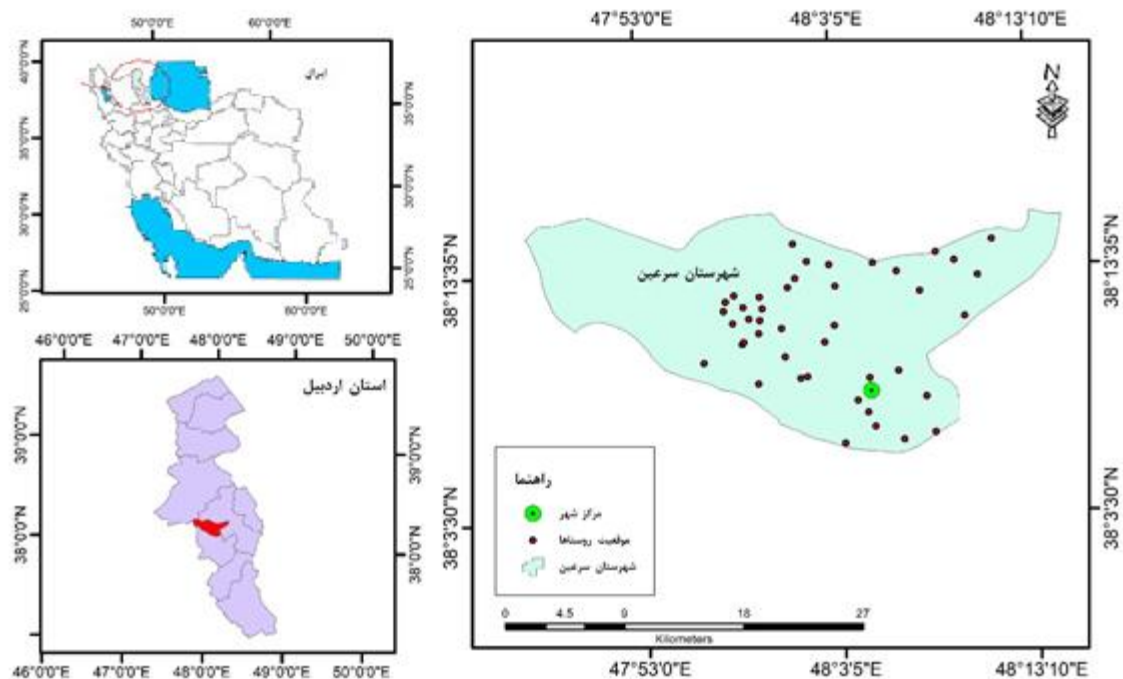
#### محدود مورد مطالعه

سرعین به عنوان یکی از قطب‌های اصلی گردشگری استان اردبیل، در موقعیت ممتاز جغرافیایی قرار دارد. این شهر در مختصات  $48/04$  درجه طول شرقی و  $38/09$  درجه عرض شمالی واقع شده و با مساحتی بالغ بر  $1,280,000$  متر مربع، در  $28$  کیلومتری غرب اردبیل - مرکز استان - قرار گرفته است. سرعین با ارتفاع  $1650$  متر از سطح دریا، در منطقه‌ای کوهستانی و خوش آب و هوا واقع شده که از شمال به مشگین‌شهر، از شرق به اردبیل و از غرب به شهر نیر محدود می‌شود.

این موقعیت استثنایی جغرافیایی، سرعین را به یکی از مهم‌ترین مقاصد گردشگری درمانی و طبیعت‌گردی کشور تبدیل کرده است. نزدیکی به مرکز استان (اردبیل) از یک سو و همجواری با دیگر شهرهای مهم منطقه از سوی دیگر، دسترسی به این شهر را برای گردشگران تسهیل نموده است. وجود چشمه‌های آبگرم معدنی متعدد در کنار طبیعت بکر و منحصر به فرد، مزیت‌های نسبی این منطقه را در جذب گردشگران داخلی و خارجی دوچندان کرده است.

در شکل ۱، نقشه کارتوگرافیک شهرستان سرعین به همراه موقعیت روستاهای آن نشان داده شده است.





شکل ۱. نقشه منطقه مورد مطالعه در استان و ایران

### روش پژوهش

تحقیقات، از نظر رویکرد، هدف، روش، دیدگاه و... با یکدیگر متفاوتند. تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی بوده و از نظر روش، از روش ترکیبی یا آمیخته بهره‌جسته است. رویکرد مورد استفاده در این تحقیق رویکرد متوالی اکتشافی بوده که در فاز اول از روش تحلیل مضمون و در فاز دوم از روش پیمایش استفاده شده است. در فاز اول، محقق با استفاده از روش کیفی تحلیل مضمون به شناسایی و تبیین ابعاد و مؤلفه‌های ارزیابی هدفمحور برنامه‌ریزی و توسعه پایدار گردشگری روستایی در شهرستان سرعین می‌پردازد. روش گردآوری داده و اطلاعات در این فاز، روش مطالعات کتابخانه‌ای و مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته است. رویکرد مورد استفاده در این فاز شبکه مضامین می‌باشد که با استفاده از رویکرد کدگذاری آتراید-استرلینگ<sup>۱</sup>، کدهای بدست آمده در سه دسته مضامین فراگیر، سازمان‌دهنده و پایه تقسیم‌بندی می‌شوند. خبرگان صاحب‌شونده اساتید، کارشناسان، متخصصان و مدیران حوزه مدیریت و برنامه‌ریزی روستایی و گردشگری می‌باشند که هم در زمینه علمی و پژوهشی و هم در زمینه اداری و اجرایی سابقه فعالیت دارند. این افراد با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند که یکی از روش‌های نمونه‌گیری کیفی است شناسایی شدند و از تعداد ۱۸ نفر مصاحبه به عمل آمد. لازم بذکر است که معیار توقف در مصاحبه، قاعده اشباع نظری بوده است که در مصاحبه‌های پانزدهم و شانزدهم عبارات ارائه شده تا حدود زیادی با هم مشابهت داشتند اما برای اطمینان بیشتر، تا

<sup>1</sup>Attride-Stirling

مصاحبه هجدهم این فرآیند ادامه یافت. سپس، در فاز دوم که از روش کمی پیمایش بهره برده شده است، به منظور تایید اعتبار و روایی مضامین شناسایی شده در فاز قبل، تمامی موارد در قالب پرسشنامه‌ای محقق‌ساخته برای خبرگان دسته دوم ارسال گردیدند. جامعه آماری این پژوهش شامل خبرگان و متخصصان حوزه گردشگری روستایی در شهرستان سرعین بوده که به سه گروه اصلی تقسیم شده‌اند:

- مدیران و کارشناسان سازمان‌های مرتبط (اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان اردبیل، اداره جهاد کشاورزی شهرستان سرعین، دهیاری‌های روستاهای هدف گردشگری)
- اساتید دانشگاهی و پژوهشگران حوزه گردشگری روستایی
- فعالان بخش خصوصی و جامعه محلی روستاهای هدف گردشگری شهرستان سرعین

مصاحبه‌های کیفی و پرسشنامه‌های کمی در روستاهای هدف گردشگری شهرستان سرعین شامل روستاهای آبگرم، ساری سو، قره سو، ویلار و [سایر روستاهای مورد مطالعه] انجام شده است.

به همین سبب، با استفاده از نمونه‌گیری احتمالی طبقه‌ای، این افراد شناسایی و از تعداد ۵۲ نفر از آنها داده‌ها و اطلاعاتی گردآوری گردید. نتایج حاصل با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS26 و SmartPLS4 تجزیه و تحلیل شدند. در SPSS26، تحلیل‌های آماری شامل دو بخش توصیفی و استنباطی انجام گرفت. در بخش توصیفی، شاخص‌های مرکزی (میانگین) و پراکندگی (انحراف معیار) محاسبه شدند. در بخش استنباطی، ضریب همبستگی اسپیرمن برای بررسی روابط بین متغیرها استفاده گردید. در SmartPLS4، با به‌کارگیری روش مدلسازی معادلات ساختاری (SEM) در چارچوب رویکرد حداقل مربعات جزئی (PLS)، شاخص‌های برازش مدل شامل شاخص نیکویی برازش (GoF)، پایایی ترکیبی (CR) و روایی همگرا (AVE) برای سنجش اعتبار مدل اندازه‌گیری مورد ارزیابی قرار گرفتند. کلیه تحلیل‌ها با سطح معناداری ۰/۰۵ و بازه اطمینان ۹۵ درصد انجام پذیرفت.

تحلیل مضمون یکی از رایج‌ترین روش‌های کیفی است که نویسندگان متعددی از کار براون و کلارک (۲۰۰۶) در تحقیقات خود استناد می‌کنند (هنسی و بارنت، ۲۰۲۳). این روش، شامل فهم داده‌های جمع‌آوری شده، شناسایی مضامین و متعاقباً تفسیر داده‌های شناسایی شده است (فردی و میور-کوکین، ۲۰۰۶؛ تاکت، ۲۰۰۵) در فاز دوم از روش کمی پیمایش استفاده شده است که این تحقیق را در زمره رویکرد متوالی اکتشافی قرار داده است. استفاده از ترکیبی یعنی ترکیب رویکردهای استقرایی و قیاسی که استفاده از این روش برای ارائه یک چهارچوب تحلیلی قوی برای ارائه نتایج

1Braun &amp; Clarke

2Hennessey &amp; Barnett

3Fereday &amp; Muir-Cochrane

4Tuckett

و یافته‌ها مثرمثر است (پردفوت، ۲۰۲۳؛ فردی و میور-کوکری، ۲۰۰۶).

## نتایج

همانطور که در قبل نیز توضیح داده شد، این تحقیق با استفاده از روش ترکیبی با رویکرد متوالی اکتشافی به دنبال ارزیابی هدفمحور برنامه‌ریزی و توسعه پایدار گردشگری روستایی در شهرستان سرعین است که در ادامه، هر فاز به تفکیک توضیح داده می‌شوند.

### فاز اول: روش کیفی تحلیل مضمون

در این فاز، ابتدا به امر محققان با استفاده از ابزار مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته از ۱۸ تن از خبرگان حوزه مدیریت و برنامه‌ریزی روستایی و گردشگری روستایی مصاحبه به عمل آوردند. به منظور رعایت مباحث حرفه‌ای و اخلاقی، با هماهنگی هریک از خبرگان تمامی مصاحبه‌ها ضبط گردیدند و سپس، به صورت مکتوب در جداول مربوطه مرقوم شدند. در مرحله بعدی کدگذاری آغاز گردید که حدود ۲۴۳ گزاره خام استخراج شدند و با طی یک رویکرد استقرایی (جزء به کل) در قالب رویکرد آتراید-استرلینگ هریک از کدها در قالب مضامین پایه جای گرفتند. تعداد ۹۷ مضمون پایه شناسایی گردید و مطابق با منوال قبل، از تجميع مضامین پایه، تعداد ۳۱ مضمون سازمان‌دهنده و در نهایت، تعداد ۴ مضمون فراگیر استخراج شدند. این موارد در جدول ۱ نمایه شده‌اند. لازم به ذکر است که بدلیل رعایت حجم مقاله و جلوگیری از اطناب کلام، از آوردن مضامین پایه صرف نظر شده است.

جدول ۱. مضامین فراگیر و سازمان‌دهنده

| مضامین سازمان‌دهنده                                                                                                                                                             | مضامین فراگیر        |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------|
| کاربری زمین؛ کشاورزی و صنایع تبدیلی؛ حفاظت از منابع طبیعی؛ کیفیت آب؛ مدیریت پسماند؛ مدیریت آسیب‌ها و بلایای طبیعی و غیرطبیعی؛ انرژی‌های تجدیدپذیر                               | محیطی و کالبدی       |
| حفظ فرهنگ؛ مهمان‌نوازی مردم محلی؛ مشارکت جامعه محلی؛ سطح آموزش جامعه؛ سلامت جامعه؛ امنیت اجتماعی؛ فضای آرام و سالم؛ سرمایه اجتماعی؛ مشارکت زنان                                 | فرهنگی و اجتماعی     |
| مدیریت بهینه؛ برنامه‌ریزی جامع؛ تراکم جمعیت؛ اتخاذ رویکرد شبکه‌ای در مدیریت و برنامه‌ریزی روستایی؛ مدیریت منابع و امکانات محلی؛ مدیریت خدمات گردشگری روستایی؛ دسترسی و حمل‌ونقل | مدیریت و برنامه‌ریزی |
| تنوع معیشت؛ بازار محصولات کشاورزی و صنایع دستی محلی؛ دسترسی به سرمایه؛ اقامتگاه گردشگری؛ هزینه‌های گردشگری؛ تبلیغات؛ سرمایه‌گذاری زیرساختی؛ تصویر مقصد                          | مالی و اقتصادی       |

همانطور که ملاحظه می‌شود، ابعاد و مولفه‌های ارزیابی هدفمحور برنامه‌ریزی و توسعه پایدار گردشگری روستایی در شهرستان سرعین در قالب مضامین فراگیر و سازمان‌دهنده فوق‌نشان داده شده‌اند. در ادامه، هریک از این مضامین توضیح داده می‌شوند.

در مضمون فراگیر «محیطی و کالبدی»، هم مباحث مرتبط با محیط

زیست و هم مباحث مرتبط با مفاهیم کالبدی مورد توجه قرار می‌گیرند. در این مضمون، مولفه‌هایی چون «کاربری زمین؛ کشاورزی و صنایع تبدیلی؛ حفاظت از منابع طبیعی؛ کیفیت آب؛ مدیریت پسماند؛ مدیریت آسیب‌ها و بلایای طبیعی و غیرطبیعی؛ انرژی‌های تجدیدپذیر» به عنوان مضامین سازمان‌دهنده در نظر گرفته شدند. مولفه کاربری زمین، یعنی مدیریت کاربری زمین برای به حداقل رساندن اثرات مخرب و مدیریت نظام‌مند زمین‌های روستایی در راستای گردشگری که به عنوان یکی از آیتم‌های اصلی ارزیابی هدف‌محور می‌باشد. مولفه کشاورزی و صنایع تبدیلی در واقع تجارب کشاورزی مانند زمین، فعالیت کشاورزی، تنوع محصول کشاورزی و تجارب دیگر تلاش کشاورزان برای کاهش استفاده از سموم و آفت‌کش‌ها و... در راستای حفظ محیط زیست می‌باشد. منظور از مولفه حفاظت از منابع طبیعی که به عنوان رکن اصلی و اساسی این نوع از گردشگری است، یعنی اعمال و پیاده سازی اقدامات حفاظتی به منظور حفظ منابع طبیعی. مولفه کیفیت آب مربوط به آب‌های سطحی، آبیاری و استفاده از آب برای اقامتگاه‌های گردشگری است. مولفه مدیریت پسماند یعنی پاکیزگی و مدیریت زباله و استفاده بهینه از زباله‌ها و پسماندهای قابل تجدید است. منظور از مولفه مدیریت آسیب‌ها و بلایای طبیعی و غیرطبیعی، آمادگی ساکنان برای به حداقل رساندن تأثیر بلایا و آموزش‌های لازم در این زمینه است که در ارزیابی‌ها بسیار مهم هستند. و منظور از مولفه انرژی‌های تجدیدپذیر، استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر برای فعالیت‌های ساکنان، از جمله فعالیت‌های گردشگری است.

در مضمون فراگیر «فرهنگی و اجتماعی» مضامینی چون «حفظ فرهنگ؛ مهمان‌نوازی مردم محلی؛ مشارکت جامعه محلی؛ سطح آموزش جامعه؛ سلامت جامعه؛ امنیت اجتماعی؛ فضای آرام و سالم؛ سرمایه اجتماعی؛ مشارکت زنان» به عنوان مضامین سازمان‌دهنده در نظر گرفته شدند. منظور از مولفه حفظ فرهنگ، یعنی حفظ ارزش‌ها، باورها، سبک زندگی، و سایر عناصر فرهنگی جامعه محلی. منظور از مولفه مهمان‌نوازی مردم محلی نگرش دوستانه، مودبانه، مثبت و استقبال ساکنان است. منظور از مولفه مشارکت جامعه محلی یعنی مشارکت جامعه در مدیریت و تصمیم‌گیری. منظور از مولفه سطح آموزش جامعه یعنی دسترسی جامعه به آموزش رسمی و قانونی. منظور از مولفه سلامت جامعه یعنی دسترسی جامعه به امکانات بهداشتی و منظور از مولفه امنیت اجتماعی، یعنی برقرار نظم و امنیت در جامعه گردشگری روستایی. منظور از مولفه فضای آرام و سالم یعنی تجارب احساس آرامش، آسودگی و سلامت روحی و جسمی. منظور از مولفه سرمایه اجتماعی یعنی ایجاد شبکه روابط بین ساکنان و گردشگران و بازدیدکنندگان. منظور از مولفه مشارکت زنان، یعنی مشارکت زنان در مدیریت و کسب عایدی و منافع از اثرات گردشگری روستایی که مورد توجه بسیاری از خبرگان و اندیشمندان این حوزه نیز هست.

در مضمون فراگیر «مدیریت و برنامه‌ریزی» مضامینی چون «مدیریت بهینه؛ برنامه‌ریزی جامع؛ تراکم جمعیت؛ اتخاذ رویکرد

شبکه‌ای در مدیریت و برنامه‌ریزی روستایی؛ مدیریت منابع و امکانات محلی؛ مدیریت خدمات گردشگری؛ دسترسی و حمل‌ونقل» به عنوان مضامین سازمان‌دهنده در نظر گرفته شدند که در ارزیابی هدفمحور، به عنوان اساسی‌ترین مضامین می‌باشند. منظور از مولفه مدیریت بهینه، صرفه جویی در زمان و هزینه و ایجاد نظم و اداره کردن صحیح در گردشگری روستایی می‌باشد. منظور از مولفه برنامه‌ریزی جامع استفاده از الگوها و مدل‌های موفق و ایجاد برنامه‌های دقیق در زمینه گردشگری روستایی. منظور از مولفه تراکم جمعیت یعنی در نظرگیری و مدیریت تعداد افراد ساکن در مناطق روستایی در هر کیلومتر مربع است. منظور از مولفه اتخاذ رویکرد شبکه‌ای در مدیریت و برنامه‌ریزی روستایی ایجاد ارتباط چند سویه و متعاملانه در زمینه گردشگری روستایی. منظور از مولفه مدیریت منابع و امکانات محلی یعنی استفاده از روش‌ها و مکانیزم‌های مدیریتی در زمینه استفاده و تخصیص منابع و امکانات محلی است. منظور از مولفه مدیریت خدمات گردشگری روستایی یعنی استفاده از شیوه‌ها و مکانیزم‌های نوین و موثر در زمینه ارائه خدمات و امکانات به گردشگران روستایی. منظور از مولفه دسترسی و حمل‌ونقل یعنی سهولت دسترسی به مقصد و ارائه تسهیلات حمل‌ونقل برای پشتیبانی از جذب گردشگران از محل خود به مقصدهای توریستی روستایی و بالعکس که از لازمه‌های اصلی این گردشگری می‌باشند.

در مضمون فراگیر «مالی و اقتصادی» مضامینی چون «تنوع معیشت؛ بازار محصولات کشاورزی و صنایع‌دستی محلی؛ دسترسی به سرمایه؛ اقامتگاه گردشگری؛ هزینه‌های گردشگری؛ تبلیغات؛ سرمایه‌گذاری زیرساختی؛ تصویر مقصد» به عنوان مضامین سازمان‌دهنده در نظر گرفته شدند. منظور از مولفه تنوع معیشت، یعنی تنوع فعالیت‌های ساکنان برای رفع نیازهای زندگی. منظور از مولفه بازار محصولات کشاورزی و صنایع‌دستی محلی یعنی دسترسی به بازار برای محصولات کشاورزی و صنایع‌دستی محلی ساکنان که از ملزومات اصلی این بعد می‌باشند. منظور از مولفه دسترسی به سرمایه یعنی دسترسی به سرمایه از بخش دولتی یا خصوصی. منظور از مولفه اقامتگاه گردشگری یعنی فراهم‌سازی امکاناتی برای حمایت از نیازهای گردشگران برای خواب، اقامت و زندگی. منظور از مولفه هزینه‌های گردشگری یعنی کل هزینه‌های مصرفی که توسط گردشگران انجام می‌شود. منظور از مولفه تبلیغات یعنی فعالیت‌های تبلیغاتی مقصد گردشگری. منظور از مولفه سرمایه‌گذاری زیرساختی یعنی توسعه زیرساخت‌های کافی برای حمایت از فعالیت‌های اقتصادی جامعه. منظور از مولفه تصویر مقصد یعنی انجمن‌هایی که در ذهن گردشگران در مورد مقاصد شکل گرفته است.

همانطور که در توضیحات فوق نمایان است، علاوه بر اینکه مضامین فراگیر به‌عنوان مضامین اصلی برنامه‌ریزی و توسعه پایدار می‌باشند، همچنین مضامین سازمان‌دهنده نیز موید این محورهای موضوعی هستند که همگی با تلاقی و همپوشانی یکدیگر، ابعاد و مولفه‌های ارزیابی هدفمحور برنامه‌ریزی و توسعه پایدار

گردشگری روستایی در شهرستان سرعین را تداعی می‌نمایند.

به‌منظور تایید و احصای نظر خبرگان در خصوص هریک از مضامین فوق، در فاز دوم با استفاده از روش کمی پیمایش و با ابزار پرسشنامه، نظرات متخصصان و خبرگان گردآوری و تحلیل گردید. این پرسشنامه محقق ساخته بوده و محتویات گویه‌های آن، مضامین فراگیر و سازمان‌دهنده بودند که با طیف ۵ گانه لیکرت اطلاعات گردآوری شدند.

#### فاز دوم: روش کمی پیمایش

در فاز دوم، با استفاده از ابزار پرسشنامه از خبرگان دسته دوم که از طریق نمونه‌گیری طبقه‌ای شناسایی شده‌اند، در رابطه با تایید و رتبه‌بندی ابعاد و مؤلفه‌ها اقداماتی صورت گرفت. محققان پس از گردآوری پرسشنامه‌ها، داده و اطلاعات آنها را در نرم‌افزارهای SPSS26 و SmartPLS4 وارد کرده و نتایج حاصل را در جداول ۲، ۳ و ۴ نمایه کردند. در جدول ۲، پایایی پرسشنامه ملاحظه می‌شود.

جدول ۲. پایایی پرسشنامه

| مؤلفه                | آلفای کرونباخ | پایایی ترکیبی (AVE) |
|----------------------|---------------|---------------------|
| فرهنگی و اجتماعی     | ۰/۹۶۶         | ۰/۸۰۲               |
| مالی و اقتصادی       | ۰/۹۲۷         | ۰/۶۶۵               |
| محیطی و کالبدی       | ۰/۹۵۴         | ۰/۷۸۵               |
| مدیریت و برنامه‌ریزی | ۰/۸۵۷         | ۰/۵۴۴               |

همانطور که در جدول فوق ملاحظه می‌شود، مقادیر پایایی پرسشنامه از طریق آزمون آلفای کرونباخ بالای ۰/۷ می‌باشند و مطابق با معیارهای این آزمون، تمامی موارد مورد قبول می‌باشند. در جدول ۳، ضرایب همبستگی اسپیرمن میان متغیرهای تحقیق نمایه شده‌اند.

جدول ۳. ضریب اسپیرمن متغیرهای تحقیق z

| مؤلفه                | فرهنگی و اجتماعی | مالی و اقتصادی | محیطی و کالبدی | مدیریت و برنامه‌ریزی |
|----------------------|------------------|----------------|----------------|----------------------|
| فرهنگی و اجتماعی     | ۰/۸۹۶            |                |                |                      |
| مالی و اقتصادی       | ۰/۶۴۶            | ۰/۸۱۶          |                |                      |
| محیطی و کالبدی       | ۰/۳۸۹            | ۰/۲۵۹          | ۰/۸۸۶          |                      |
| مدیریت و برنامه‌ریزی | ۰/۶۰۹            | ۰/۵۴۰          | ۰/۲۲۵          | ۰/۷۳۸                |

همانطور که در جدول فوق ملاحظه می‌شود، تمامی ضرایب در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار می‌باشند. در جدول ۴، مقادیر P، آماره t، میانگین، انحراف استاندارد و اولویت مؤلفه‌ها نمایه شده است.

جدول ۴. یافته‌ها و مقادیر P، آماره t، میانگین، انحراف استاندارد و اولویت مؤلفه‌ها

| مؤلفه‌ها | میانگین | $\beta$ | مقادیر P | T      | $R^2$ | $Q^2$ | انحراف استاندارد (STDEV) | اولویت |
|----------|---------|---------|----------|--------|-------|-------|--------------------------|--------|
| فرهنگی-  | ۴/۳۶۵۵  | ۰/۹۰۸   | ۰/۰۰۰    | ۱۳/۶۴۷ | ۰/۸۲۴ | ۰/۶۰۳ | ۰/۰۲۹                    | ۱      |

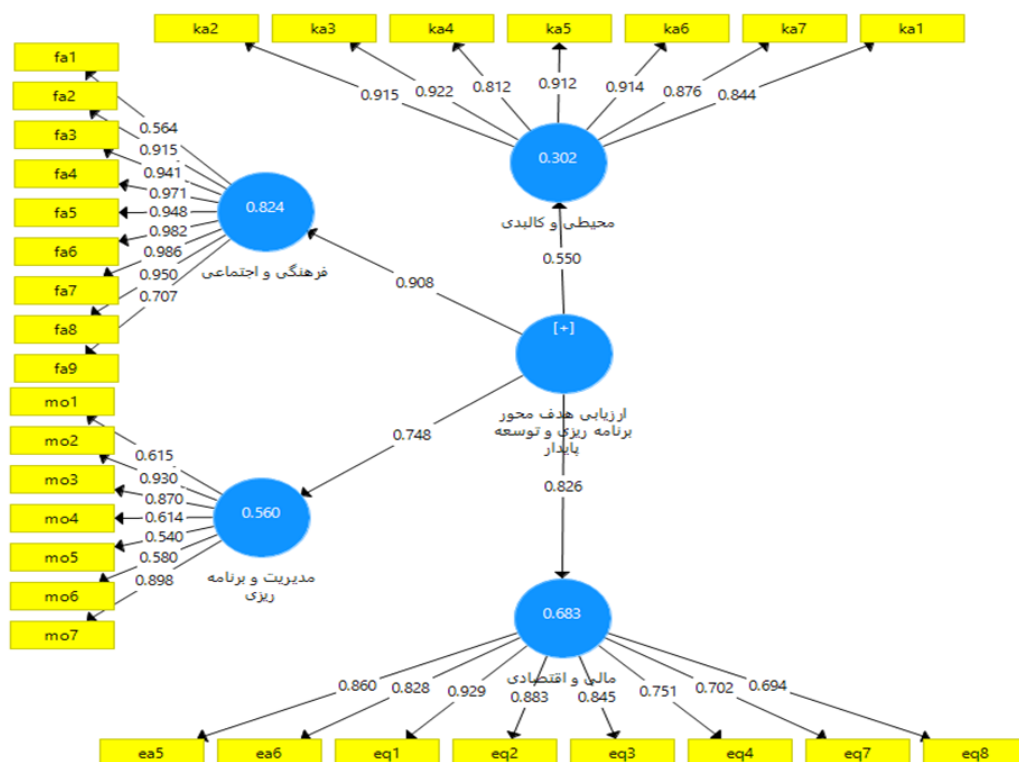
| اجتماعی<br>مالی و<br>اقتصادی | ۳/۹۳۷۰ | ۰/۸۲۶ | ۰/۰۰۰ | ۱۵/۰۵۶ | ۰/۶۸۳ | ۰/۳۹۹ | ۰/۰۵۵ | ۴ |
|------------------------------|--------|-------|-------|--------|-------|-------|-------|---|
| محیطی و<br>کالبدی            | ۴/۰۶۵۴ | ۰/۵۵۰ | ۰/۰۰۲ | ۳/۰۴۴  | ۰/۳۰۲ | ۰/۱۹۷ | ۰/۱۸۱ | ۲ |
| مدیریت و<br>برنامه‌ریزی      | ۳/۹۸۹۰ | ۰/۷۴۸ | ۰/۰۰۰ | ۸/۰۸۷  | ۰/۵۶۰ | ۰/۲۶۱ | ۰/۰۹۳ | ۵ |

همانطور که در جدول فوق ملاحظه می‌شود، مولفه فرهنگی-اجتماعی در اولویت اول؛ در محیطی و کالبدی اولویت دوم؛ مدیریت و برنامه‌ریزی در اولویت سوم و مالی و اقتصادی در اولویت چهارم قرار دارند که نشان از اهمیت این مولفه‌ها در ارزیابی هدفمحور برنامه‌ریزی و توسعه پایدار گردشگری روستایی در شهرستان سرعین را دارند. در ادامه، با استفاده از نرم‌افزار SmartPLS4 نیکویی برازش تحقیق محاسبه شده است.

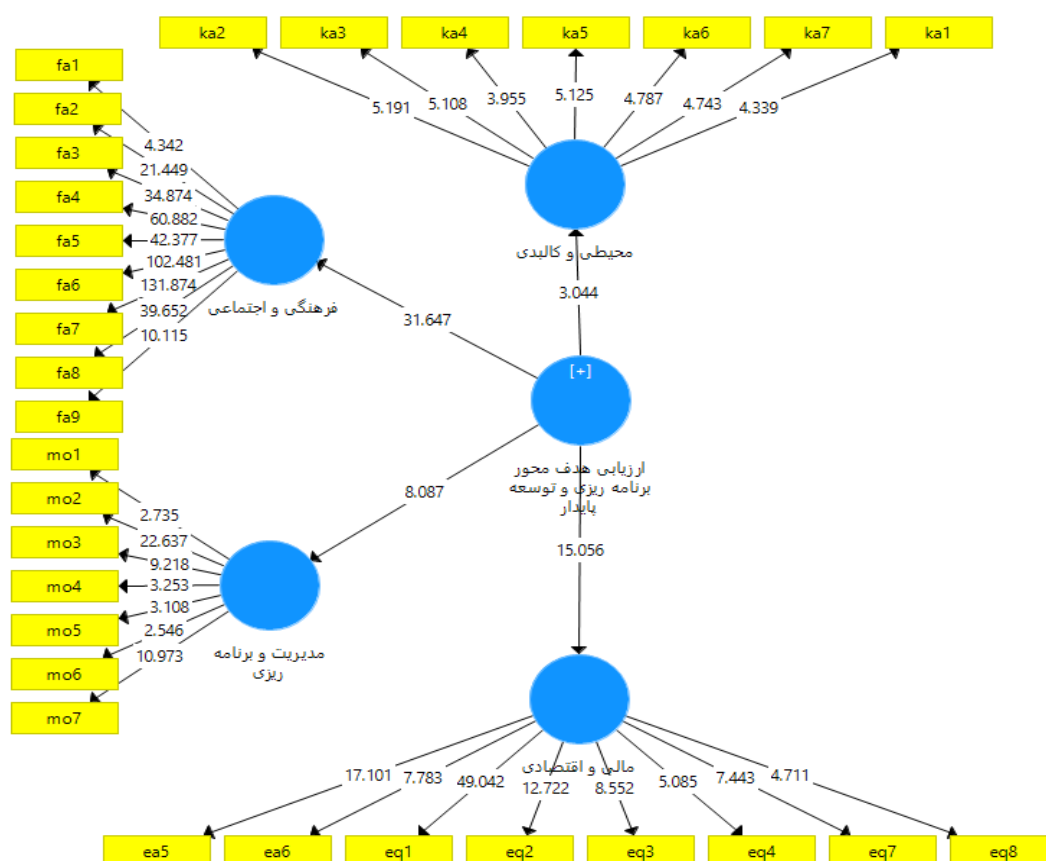
$$GoF = \sqrt{\text{communalities} \times \bar{R}^2}$$

$$0.464 = \sqrt{0.365 \times 0.592}$$

همانطور که در فرمول فوق ملاحظه می‌شود، مقادیر نیکویی برازش ۰/۴۶۴ محاسبه گردید و این نشان از برازش مدل تحقیق را دارد. در شکل ۲ و ۳ مقادیر و ضرایب مسیر مؤلفه‌ها و شاخص‌ها در حالت‌های استاندارد و معناداری نشان داده شده‌اند.



شکل ۲. نمودار مقادیر و ضرایب مسیر مؤلفه‌ها و شاخص‌ها در حالت استاندارد



شکل ۳. نمودار مقادیر و ضرایب مسیر مؤلفه‌ها و شاخص‌ها در حالت معناداری

همان‌طور که در شکل‌های (۲ و ۳) ملاحظه می‌شود، تمامی مقادیر و ضرایب مسیر مؤلفه‌ها و شاخص‌ها در بازه مورد قبول و استاندارد قرار دارند که از تمامی مؤلفه‌ها، مؤلفه فرهنگی-اجتماعی بیشترین تاثیر را دارد.

### بحث و نتیجه‌گیری

مطابق با آنچه که در مباحث قبلی مطرح شد، ارزیابی هدف‌محور در برنامه‌ریزی و توسعه پایدار گردشگری روستایی شهرستان سرعین مرهون مولفه‌ها و شاخص‌های مختلفی است که در این تحقیق، در دو فاز کیفی و کمی مورد بررسی و تبیین قرار گرفتند. مطابق با یافته‌های فاز کیفی، از مصاحبه‌های به‌عمل آمده از خبرگان؛ ۲۴۳ گزاره خام استخراج شدند و با طی یک رویکرد استقرایی (جزء به کل) در قالب رویکرد آتراید-استرلینگ هریک از کدها در قالب مضامین پایه جای گرفتند. تعداد ۹۷ مضمون پایه شناسایی گردید و مطابق با منوال قبل، از تجمیع مضامین پایه، تعداد ۳۱ مضمون سازمان‌دهنده و در نهایت، تعداد ۴ مضمون فراگیر استخراج شدند. این مضامین، نشان‌دهنده مولفه‌ها و شاخص‌های ارزیابی هدف‌محور برنامه‌ریزی و توسعه پایدار گردشگری روستایی در شهرستان سرعین هستند که در فاز دوم، یعنی روش کمی مورد اولویت بندی و تایید قرار گرفتند. داده‌های جمع‌آوری‌شده با نرم‌افزارهای SPSS26 و SmartPLS4 تحلیل شدند. نتایج نشان داد که پایایی پرسشنامه با مقادیر آلفای کرونباخ بالای ۰/۷ مورد تأیید است. همچنین،



تمامی ضرایب همبستگی در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار بودند. بر اساس یافته‌ها، مؤلفه فرهنگی-اجتماعی با بالاترین ضریب تأثیر ( $\beta=0/908$ ) در اولویت اول قرار گرفت و به‌عنوان مهم‌ترین عامل در ارزیابی هدفمحور برنامه‌ریزی و توسعه پایدار گردشگری روستایی شهرستان سرعین شناسایی شد. پس از آن، مؤلفه‌های محیطی-کالبدی، مدیریت و برنامه‌ریزی و مالی-اقتصادی به ترتیب در اولویت‌های بعدی قرار گرفتند. نیکویی برازش مدل ( $GoF=0/464$ ) نیز نشان‌دهنده برازش مناسب مدل پژوهش بود. مطابق با یافته‌های این فاز، مؤلفه فرهنگی-اجتماعی بیشترین مقادیر و اولویت نخست را به خود اختصاص داد. پرواضح است که به منظور ارزیابی در یک برنامه گردشگری پایدار یا توسعه پایدار گردشگری روستایی، مفاهیم فرهنگی-اجتماعی نقش پررنگ و مهمی داشته باشند. در واقع یکی از مؤلفه‌های مهم در ارزیابی هدفمحور توسعه پایدار گردشگری روستایی روستاهای گردشگری پذیر شهرستان سرعین، مؤلفه فرهنگی-اجتماعی با شاخص‌های «حفظ فرهنگ؛ مهمان‌نوازی مردم محلی؛ مشارکت جامعه محلی؛ سطح آموزش جامعه؛ سلامت جامعه؛ امنیت اجتماعی؛ فضای آرام و سالم؛ سرمایه اجتماعی؛ مشارکت زنان» است. مسئولان و متولیان امر در این حوزه، هنگام تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاری یا توصیه‌های سیاستی، باید بافت فرهنگی-اجتماعی روستا را کاملاً در نظر بگیرند و یک ارزیابی کلی را از قبل انجام دهند. چراکه تفاوت وضعیت موجود و وضعیت مطلوب، نشان‌دهنده بسیاری از آیتم‌ها و عوامل است. هنگام اتخاذ تصمیمات مختلف جهت ارزیابی، مقامات دولتی یا جوامع محلی باید رویکردی گام‌به‌گام برای معرفی صنعت گردشگری روستایی داشته باشند و اولویت‌ها را برجسته کنند. در جامعه روستایی یکسری عوامل وجود دارند که اگر مورد توجه قرار نگیرند، موجب نقصان و حتی شکست در توسعه پایدار گردشگری روستایی می‌شوند. این موارد در شاخص‌های فوق مورد ملاحظه و تدقیق قرار گرفتند. مثلاً مشارکت محلی که به‌عنوان رویکرد اصلی در توسعه پایدار گردشگری روستایی است. اگر مشارکت جامعه روستایی وجود نداشته باشد، بدون شک بسیاری از کارها و امور پیش نخواهند رفت و مشکلات عدیده‌ای ایجاد می‌شوند. محیط روستا یک محیط پویا و باز است. مخصوصاً روستاهای گردشگری‌پذیر که نیازمند انعطاف‌پذیری بیشتری در این زمینه هستند. در نهایت، به مسئولان و متولیان این امر پیشنهاد می‌شود با عطف به مؤلفه‌ها و شاخص‌های فوق به ارزیابی هدفمحور برنامه‌ریزی و توسعه پایدار گردشگری روستایی در شهرستان سرعین بپردازند.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که ارزیابی هدفمحور توسعه پایدار گردشگری روستایی در شهرستان سرعین متأثر از مؤلفه‌های مختلفی است که در دو فاز کیفی و کمی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. یافته‌های کیفی پژوهش منجر به استخراج ۴ مضمون فراگیر شد که مهم‌ترین آنها مؤلفه فرهنگی-اجتماعی با شاخص‌هایی مانند حفظ فرهنگ بومی، مهمان‌نوازی، مشارکت جامعه محلی و سرمایه اجتماعی بود. این نتایج با یافته‌های پژوهش‌های داخلی

مانند قدیری معصوم و همکاران (۱۳۹۱) و افتخاری و همکاران (۱۳۹۸) که بر نقش محوری عوامل فرهنگی-اجتماعی در توسعه گردشگری روستایی تأکید داشته‌اند، همسو است. همچنین مطالعات بین‌المللی از جمله پژوهش‌های آوارز-گارسیا و همکاران (۲۰۱۸) و آلاکون و آن (۲۰۲۰) نیز بر اهمیت تلفیق محیط زیست، اقتصاد محلی و فرهنگ در توسعه پایدار گردشگری روستایی تأکید کرده‌اند که این امر در یافته‌های پژوهش حاضر مورد تأیید قرار گرفته است.

در مقایسه با سایر پژوهش‌ها، مطالعه حاضر از چند جهت دارای نوآوری است. نخست آنکه با استفاده از روش ترکیبی (کیفی و کمی) و به کارگیری رویکرد آتراید-استرلینگ، توانسته است شاخص‌های بومی و خاص منطقه سرعین را شناسایی کند. این در حالی است که بسیاری از مطالعات پیشین مانند تروخاچف (۲۰۱۵) عمدتاً بر شاخص‌های کلی توسعه پایدار تمرکز داشته‌اند. دوم آنکه پژوهش حاضر به طور خاص بر نقش مشارکت جامعه محلی و به ویژه زنان در موفقیت پروژه‌های گردشگری تأکید دارد که این یافته با نتایج نایسلی و سیدنور (۲۰۱۵) در خصوص اهمیت مشارکت محلی همخوانی دارد. همچنین، این مطالعه با شناسایی شکاف بین وضعیت موجود و مطلوب در شاخص‌های فرهنگی-اجتماعی، می‌تواند راهنمای عملی برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان باشد.

با این وجود، پژوهش حاضر دارای برخی محدودیت‌ها است. از جمله اینکه یافته‌های آن صرفاً مربوط به روستاهای گردشگری پذیر شهرستان سرعین است و تعمیم آن به سایر مناطق نیازمند مطالعات بیشتر می‌باشد. همچنین، این مطالعه به اندازه کافی به تأثیرات زیست‌محیطی گردشگری نپرداخته است که در پژوهش‌هایی مانند فرازونی (۲۰۱۵) مورد توجه قرار گرفته است. برای پژوهش‌های آینده پیشنهاد می‌شود مطالعات طولی‌مدتی برای سنجش تغییرات بلندمدت در جوامع روستایی انجام شود. از منظر سیاستی نیز تشکیل کارگروه‌های مشترک محلی-دولتی برای اجرای شاخص‌های شناسایی‌شده می‌تواند گام مؤثری در جهت تحقق توسعه پایدار گردشگری روستایی باشد.

در جمع‌بندی نهایی می‌توان گفت این پژوهش با ارائه چارچوبی بومی برای ارزیابی هدف‌محور توسعه پایدار گردشگری روستایی، نه تنها با بسیاری از یافته‌های پژوهشی داخلی و بین‌المللی همخوانی دارد، بلکه از طریق شناسایی شاخص‌های خاص منطقه سرعین و تأکید بر رویکرد مشارکتی، گامی نوین در این حوزه محسوب می‌شود. نتایج این مطالعه می‌تواند به عنوان الگویی برای سایر مناطق روستایی ایران و حتی کشورهای در حال توسعه با شرایط مشابه مورد استفاده قرار گیرد.

### منابع

پازوکی، معصومه (۱۴۰۱). نقش پیشرانهای انسانی کارآفرینی گردشگری در توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی:

- روستاهای دهستان فیلستان). جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۲۶ (۷۹)، ۷۷-۶۱. doi: 10.22034/gp.2021.44892.2801
- رحیمی، اکبر؛ مهربانی، مهناز و کریم‌زاده، حسین (۱۴۰۵). ارزیابی مناظر روستایی با محوریت توسعه گردشگری (مطالعه موردی: دهکده چوبین-شهرستان نیشابور). جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۳۰ (۹۵)، ۹۰-۶۹. doi: 10.22034/gp.2024.60415.3233
- رومیانی، احمد؛ شایان، حمید؛ سجاسی قیداری، حمدالله و رضوانی، محمدرضا (۱۳۹۹). ارزیابی شاخص‌های برنامه‌ریزی فضایی توسعه پایدار مقصدهای گردشگری روستایی در شرق استان مازندران. برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ۹ (۳۵)، ۳۱-۱. doi: 10.22080/jtpd.2021.18447.3253
- قدیری معصوم، مجتبی؛ استعلاجی، علیرضا و پازوکی، معصومه (۱۳۹۱). گردشگری پایدار (روستایی و عشایری)، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- کریم‌زاده، حسین؛ قنبری، ابوالفضل و هاشمی امین، سمیرا (۱۴۰۲). تحلیلی بر عوامل موثر بر گردشگری خلاق و رفتار آتی گردشگران روستایی و عشایری منطقه ارسباران. جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۲۷ (۸۴)، ۱۲۱-۱۳۰. <https://doi.org/10.22034/gp.2023.14612>
- Alaoui, K. A., Radoine, H., & Nahiduzzaman, K. M. (2024). Rural planning evaluation and sustainable development potential in rural communes of Rehamna province (Morocco). *Journal of Urban Management*, 13(4), 624-638.
- Álvarez-García, J., Durán-Sánchez, A., & del Río-Rama, M. D. L. C. (2018). Scientific coverage in community-based tourism: Sustainable tourism and strategy for social development. *Sustainability*, 10(4), 1158. <https://doi.org/10.3390/su10041158>
- An, W., & Alarcón, S. (2020). How can rural tourism be sustainable? A systematic review. *Sustainability*, 12(18), 7758. <https://doi.org/10.3390/su12187758>
- An, W., & Alarcón, S. (2021). Rural tourism preferences in Spain: Best-worst choices. *Annals of Tourism Research*, 89, 103210. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2021.103210>
- Andrei, D. R., Sandu, M., Gogonea, R. M., Chirițescu, V., & Kruszlicika, M. (2012). Modeling of rural tourism towards sustainable development from the perspective of specifically organic food. *Sci. Pap. Ser. Manag. Econ. Eng. Agric. Rural Dev*, 12, 21-28. <https://doi.org/10.5555/-20123349194>
- Ariyani, N., & Fauzi, A. (2022). A policy framework for sustainable tourism development based on participatory approaches: a case study in the kedung ombo tourism area-Indonesia. *Geo Journal of Tourism and Geosites*, 40(1), 129-135. <https://doi.org/10.30892/gtg.40115-811>
- Ashley, C., & Roe, D. (1998). *Enhancing community involvement in wildlife tourism: Issues and challenges*.
- Attride-Stirling, J. (2001), "Thematic Networks: An Analytic Tool for Qualitative Research", *Qualitative Research*, 1(3), 385-405. <https://doi.org/10.1177/146879410100100307>
- Baggio, R. (2020). The science of complexity in the tourism domain: a perspective article. *Tourism Review*, 75(1), 16-19. <https://doi.org/10.1108/TR-04-2019-0115>
- Beaumont, S. (2022). OECD's Rural Agenda for Climate Action Climate Action. Available online: <https://www.oecd.org/regional/rural-development/Rural-Agenda-for-Climate-Action.pdf> (accessed on 1 December 2022).
- Berry, S., & Ladkin, A. (1997). Sustainable tourism: A regional perspective. *Tourism Management*, 18(7), 433-440. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(97\)00053-8](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(97)00053-8)
- Blancas, F. J., Lozano-Oyola, M., Gonzalez, M., Guerrero, F. M., & Caballero, R. (2011). How to use sustainability indicators for tourism planning: The case of rural tourism in Andalusia (Spain). *Science of the Total Environment*, 412, 28-45. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2011.09.066>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

- Burton, I. (1987). Report on reports: Our common future: The world commission on environment and development. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 29(5), 25-29. <https://doi.org/10.1080/00139157.1987.9928891>
- Chen, B., Qiu, Z., Usio, N., & Nakamura, K. (2018). Tourism's impacts on rural livelihood in the sustainability of an aging community in Japan. *Sustainability*, 10(8), 2896. <https://doi.org/10.3390/su10082896>
- Chin, C. H., & Lo, M. C. (2017). Rural tourism quality of services: Fundamental contributive factors from tourists' perceptions. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 22(4), 465-479. <https://doi.org/10.1080/10941665.2016.1276465>
- De Rosa, M., McElwee, G., & Smith, R. (2019). Farm diversification strategies in response to rural policy: a case from rural Italy. *Land use policy*, 81, 291-301. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2018.11.006>
- Dos Anjos, F. A., & Kennell, J. (2019). Tourism, governance and sustainable development. *Sustainability*, 11(16), 4257. <https://doi.org/10.3390/su11164257>
- Elkington, J. (1997). *Cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business*. New Society Publishers.
- Erokhin, V., Heijman, W., & Ivolga, A. (2014). Sustainable rural development in Russia through diversification: The case of the Stavropol Region. *Visegrad journal on bioeconomy and sustainable development*, 3(1), 20-25. <https://doi.org/10.2478/vjbsd-2014-0004>
- Eslami, S., Khalifah, Z., Mardani, A., Streimikiene, D., & Han, H. (2019). Community attachment, tourism impacts, quality of life and residents' support for sustainable tourism development. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 36(9), 1061-1079. <https://doi.org/10.1080/10548408.2019.1689224>
- Falak, S., Chiun, L. M., & Wee, A. Y. (2014). A repositioning strategy for rural tourism in Malaysia-community's perspective. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 144, 412-415. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.07.310>
- Ferreira, D. I. R., & Sánchez-Martín, J. M. (2022). Agricultural landscapes as a basis for promoting Agritourism in cross-border Iberian regions. *Agriculture*, 12(5), 716. <https://doi.org/10.3390/agriculture12050716>
- Franzoni, S. (2015). Measuring the sustainability performance of the tourism sector. *Tourism Management Perspectives*, 16, 22-27. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2015.05.007>
- Ferrari, G., Mondéjar-Jiménez, J., & Vargas-Vargas, M. (2010). Environmental Sustainable Management of Small Rural Tourist Enterprises. *Int. J. Environ. Res*, 4(3), 407-414. <https://doi.org/10.22059/ijer.2010.4>
- Fereday, J., & Muir-Cochrane, E. (2006). Demonstrating rigor using thematic analysis: A hybrid approach of inductive and deductive coding and theme development. *International journal of qualitative methods*, 5(1), 80-92. <https://doi.org/10.1177/160940690600500107>
- Garcia-Esparza, J. A. (2014). Revitalization of architectural and ethnological heritage: Recovery of vernacular building techniques in a 19th-century winery. *International Journal of Architectural Heritage*, 8(1), 140-159. <https://doi.org/10.1080/15583058.2012.675402>
- Gao, J., & Wu, B. (2017). Revitalizing traditional villages through rural tourism: A case study of Yuanjia Village, Shaanxi Province, China. *Tourism management*, 63, 223-233. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.04.003>
- Gohori, O., & van der Merwe, P. (2020). Towards a tourism and community-development framework: An African perspective. *Sustainability*, 12(13), 5305. <https://doi.org/10.3390/su12135305>
- Gardner, B. (2014). Tourism and the politics of the global land grab in Tanzania: markets, appropriation and recognition. In *Green Grabbing: A New Appropriation of Nature* (pp. 141-166). Routledge. <https://doi.org/10.1080/03066150.2012.666973>
- Gebre, T., & Gebremedhin, B. (2019). The mutual benefits of promoting rural-urban interdependence through linked ecosystem services. *Global ecology and conservation*, 20, e00707. <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2019.e00707>
- Ghadiri Masoum, M., Estealaji, A., & Pazouki, M. (2012). *Sustainable tourism (rural and nomadic)*. University of Tehran Press [In Persian].
- Hall, D.R.; Roberts, L.; Mitchell, M. (2003). *New Directions in Rural Tourism*; Ashgate: Aldershot, UK. <https://doi.org/10.4324/9781315248097>

- He, Y., Gao, X., Wu, R., Wang, Y., & Choi, B. R. (2021). How does sustainable rural tourism cause rural community development?. *Sustainability*, 13(24), 13516. <https://doi.org/10.3390/su132413-516>
- Hemaphan, P., & Mahakanjana, C. (2017). Determinant of stakeholder participation towards sustainable tourism development: An empirical study of active beach destinations in Thailand. *Sripatum Review of Humanities and Social Sciences*, 17(1), 103-114.
- Hampton, M. P. (2005). Heritage, local communities and economic development. *Annals of tourism Research*, 32(3), 735-759. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2004.10.010>
- Hardjosoekarto, S., & Lawang, R. M. (2021). The Role of Local Government on Rural Tourism Development: Case Study of Desa Wisata Pujonkidul, Indonesia. *International Journal of Sustainable Development & Planning*, 16(7). <https://doi.org/10.18280/ijstdp.160710>
- Hassan, T. H., Salem, A. E., & Abdelmoaty, M. A. (2022). Impact of rural tourism development on residents' satisfaction with the local environment, socio-economy and quality of life in Al-Ahsa Region, Saudi Arabia. *International journal of environmental research and public health*, 19(7), 4410. <https://doi.org/10.3390/ijerph19074410>
- Hennessey, M., & Barnett, T. (2023). Method in limbo? Theoretical and empirical considerations in using thematic analysis by veterinary and One Health researchers. *Preventive Veterinary Medicine*, 221, 106061. <https://doi.org/10.1016/j.prevetmed.2023.106061>
- Hong, J. Y., Park, S., & Yang, H. (2023). In strongman we trust: The political legacy of the new village movement in South Korea. *American Journal of Political Science*, 67(4), 850-866. <https://doi.org/10.1111/ajps.12716>
- Huete-Alcocer, N., & Valero-Tévar, M. Á. (2021). Impact of information sources on promoting tourism in a rural region: The case of the roman villa of Noheda. *Sustainability*, 13(14), 8038. <https://doi.org/10.3390/su13148038>
- Hwang, J., & Lee, S. (2015). The effect of the rural tourism policy on non-farm income in South Korea. *Tourism management*, 46, 501-513. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2014.07.018>
- Ivona, A. (2021). Sustainability of rural tourism and promotion of local development. *Sustainability*, 13(16), 8854. <https://doi.org/10.3390/su13168854>
- Jamal, T., & Higham, J. (2021). Justice and ethics: Towards a new platform for tourism and sustainability. In *Justice and tourism* (pp. 1-15). Routledge. <https://doi.org/10.1080/09669582-2020.1835933>
- Joseph, E. K., Kallarakal, T. K., Varghese, B., & Anthony, J. K. (2020). Sustainable tourism development in the backwaters of South Kerala, India: The local government perspective. *Geo Journal of Tourism and Geosites*, 33, 1532-1537. <https://doi.org/10.30892/gtg.334spl13-604>
- Juma, L. O., & Khademi-Vidra, A. (2019). Community-based tourism and sustainable development of rural regions in Kenya; Perceptions of the citizenry. *Sustainability*, 11(17), 4733. <https://doi.org/10.3390/su11174733>
- Kamarudin, K. H., Wahid, S. N. A., & Chong, N. O. (2020). Challenges for community based rural tourism continuity and resilience in disaster prone area: The case of Mesilou, Sabah. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 409, No. 1, p. 012003). IOP Publishing. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/409/1/012003>
- Karimzade, H., Ghanbari, A., & Hashemi Amin, S. (2023). An analysis of the factors affecting creative tourism and the future behavior of rural and nomadic tourists in Arasbaran region. *Journal of Geography and Planning*, 27(84), 121-130. <https://doi.org/10.22034/GP.2023.14612> [In Persian].
- Kastenholz, E., Carneiro, M. J., Marques, C. P., & Lima, J. (2012). Understanding and managing the rural tourism experience—The case of a historical village in Portugal. *Tourism management perspectives*, 4, 207-214. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2012.08.009>
- Khalid, S., Ahmad, M. S., Ramayah, T., Hwang, J., & Kim, I. (2019). Community empowerment and sustainable tourism development: The mediating role of community support for tourism. *Sustainability*, 11(22), 6248. <https://doi.org/10.3390/su11226248>
- Khartishvili, L., Muhar, A., Dax, T., & Khelashvili, I. (2019). Rural tourism in Georgia in transition: Challenges for regional sustainability. *Sustainability*, 11(2), 410. <https://doi.org/10.3390/su11020-410>



- Korani, Z., & Shafiei, Z. (2021). In search of traces of 'The Tourist Gaze' on locals: an ethnographic study in Garmeh village, Iran. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 19(5), 549-567. <https://doi.org/10.1080/14766825.2020.1826499>
- Lane, B. (2009). Rural tourism: An overview. *The SAGE handbook of tourism studies*, 354-370. <http://dx.doi.org/10.4135/9780857021076.n20>
- Lane, B. (1994). What is rural tourism? *J. Sustain. Tour.* 1994, 2, 7-21. <http://dx.doi.org/10.1080/09669589409510680>
- Lane, B. (1989). The future for rural tourism. *Insights; English Tourist Board: London, UK*, 1-6
- Lane, B., & Kastenholtz, E. (2015). Rural tourism: the evolution of practice and research approaches—towards a new generation concept?. *Journal of Sustainable tourism*, 23(8-9), 1133-1156. <https://doi.org/10.1080/09669582.2015.1083997>
- Lane, B., Kastenholtz, E., & Carneiro, M. J. (2022). Rural tourism and sustainability: A special issue, review and update for the opening years of the twenty-first century. *Sustainability*, 14(10), 6070. <https://doi.org/10.3390/su14106070>
- Leco, F., Pérez, A., Hernández, J. M., & Campón, A. M. (2013). Rural tourists and their attitudes and motivations towards the practice of environmental activities such as agrotourism. <http://ijer.ut.ac.ir/>
- Lehmann, U., Dieleman, M., & Martineau, T. (2008). Staffing remote rural areas in middle-and low-income countries: a literature review of attraction and retention. *BMC health services research*, 8(1), 19. <https://doi.org/10.1186/1472-6963-8-19>
- Lee, T. H., & Hsieh, H. P. (2016). Indicators of sustainable tourism: A case study from a Taiwan's wetland. *Ecological indicators*, 67, 779-787. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2016.03.023>
- López-Sanz, J. M., Penelas-Leguía, A., Gutiérrez-Rodríguez, P., & Cuesta-Valiño, P. (2021). Rural tourism and the sustainable development goals. A study of the variables that most influence the behavior of the tourist. *Frontiers in Psychology*, 12, 722973. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.722973>
- López Palomeque, F.; Marchena Gómez, M.; Clavé, S.A.; Vera Rebollo, J.F. (2011). *Análisis Territorial del Turismo y Planificación de Destinos Turísticos*; Tirant lo Blanch: Valencia, Spain, 2011.
- Martins, A. R., & Shackleton, C. M. (2022). The contribution of wild palms to the livelihoods and diversification of rural households in southern Mozambique. *Forest Policy and Economics*, 142, 102793. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2022.102793>
- Meng, Z. M., Cai, L. A., Day, J., Tang, C. H. H., Lu, Y. T., & Zhang, H. (2021). Authenticity and nostalgia—subjective well-being of Chinese rural-urban migrants. In *Authenticity and Authentication of Heritage* (pp. 118-136). Routledge. <http://www.tandfonline.com/loi/rjht20>
- Mensah, J. (2019). Sustainable development: Meaning, history, principles, pillars, and implications for human action: Literature review. *Cogent social sciences*, 5(1), 1653531. <https://doi.org/10.1080/23311886.2019.1653531>
- McComb, E. J., Boyd, S., & Boluk, K. (2017). Stakeholder collaboration: A means to the success of rural tourism destinations? A critical evaluation of the existence of stakeholder collaboration within the Mourne, Northern Ireland. *Tourism and Hospitality Research*, 17(3), 286-297. <https://doi.org/10.1177/1467358415583738>
- Michalska-Żyła, A., & Marks-Krzyszkowska, M. (2018). Quality of life and quality of living in rural communes in Poland. *European Countryside*, 10(2), 280. <https://doi.org/10.2478/euco-2018-0017>
- Su, M. M., Wall, G., Wang, Y., & Jin, M. (2019). Livelihood sustainability in a rural tourism destination-Hetu Town, Anhui Province, China. *Tourism Management*, 71, 272-281. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2018.10.019>
- Moseley, M. (2003). Rural development: principles and practice. <https://www.torrossa.com/en/-resources/an/5018531>
- Mvula, C. D. (2001). Fair trade in tourism to protected areas—a micro case study of wildlife tourism to South Luangwa National Park, Zambia. *International Journal of Tourism Research*, 3(5), 393-405. <https://doi.org/10.1002/jtr.349>
- Natsuda, K., Igusa, K., Wiboonpongse, A., & Thoburn, J. (2012). One Village One Product—rural development strategy in Asia: the case of OTOP in Thailand. *Canadian Journal of Development Studies/Revue canadienne d'études du développement*, 33(3), 369-385. <https://doi.org/10.1080/02255189.2012.715082>

- Nicely, A., & Sydnor, S. (2015). Rural tourism development: Tackling a culture of local nonparticipation in a postslavery society. *Journal of travel research*, 54(6), 717-729. <https://doi.org/10.1177/0047287514535846>
- Nordbø, I. (2022). Female entrepreneurs and path-dependency in rural tourism. *Journal of Rural Studies*, 96, 198-206. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2022.09.032>
- Omran, A., & Schwarz-Herion, O. (2020). *Sustaining Our Environment for Better Future*. Springer Singapore. ISBN 9789811371578.
- Palacios-Florencio, B., Santos-Roldán, L., Berbel-Pineda, J. M., & Castillo-Canalejo, A. M. (2021). Sustainable Tourism as a Driving force of the Tourism Industry in a Post-COVID-19 Scenario. *Social indicators research*, 158(3), 991-1011. <https://doi.org/10.1007/s11205-021-02735-2>
- Pazouki, M. (2022). The role of human entrepreneurial drivers in sustainable rural tourism development (Case study: Villages of Filistan Rural District). *Geography and Planning*, 26(79), 61-77. <https://doi.org/10.22034/gp.2021.44892.2801> [In Persian].
- Pazhuhan, M., & Shiri, N. (2020). Regional tourism axes identification using GIS and TOPSIS model (Case study: Hormozgan Province, Iran). *Journal of Tourism Analysis: Revista de Análisis Turístico*, 27(2), 119-141. <https://doi.org/10.1108/JTA-06-2019-0024>
- Peira, G., Longo, D., Pucciarelli, F., & Bonadonna, A. (2021). Rural tourism destination: The Ligurian farmers' perspective. *Sustainability*, 13(24), 13684. <https://doi.org/10.3390/su132413684>
- Powell, R. B., Green, T. F., Holladay, P. J., Krafte, K. E., Duda, M., Nguyen, M. T.,... & Das, P. (2018). Examining community resilience to assist in sustainable tourism development planning in Dong Van Karst Plateau Geopark, Vietnam. *Tourism Planning & Development*, 15(4), 436-457. <https://doi.org/10.1080/21568316.2017.1338202>
- Proudfoot, K. (2023). Inductive/deductive hybrid thematic analysis in mixed methods research. *Journal of mixed methods research*, 17(3), 308-326. <https://doi.org/10.1177/15586898221126816>
- Qiu, S. C., Cai, L., Lehto, X., Huang, Z. J., Gordon, S., & Gartner, W. (2019). Reliving self-presentational concerns in rural tourism. *Annals of Tourism Research*, 74, 56-67. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2018.10.005>
- Rahimi, A., Mehrabani, M., & Karimzadeh, H. (2024). Evaluation of rural landscapes with a focus on tourism development (Case study: Wooden Village, Neyshabur County). *Geography and Planning*. <https://doi.org/10.22034/gp.2024.60415.3233> [In Persian].
- Rosalina, P. D., Dupre, K., & Wang, Y. (2021). Rural tourism: A systematic literature review on definitions and challenges. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 47, 134-149. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2021.03.001>
- Richards, G.; Hall, D. (2003). (Eds.) *Tourism and Sustainable Community Development*; Routledge: New York, NY, USA. [https://www.researchgate.net/publication/310327332\\_Tourism\\_and\\_-\\_Sustainable\\_Community\\_Development](https://www.researchgate.net/publication/310327332_Tourism_and_-_Sustainable_Community_Development)
- Rodrigues, C., Liberato, D., & Melo, C. (2021). Tourism sustainable practices in rural territories: The case of Caretos de Podence. *Revista Turismo & Desenvolvimento*, 36(1), 205-220. <https://doi.org/10.34624/rtd.v1i36.23736>
- Roumiani, A., Shayan, H., Sojasi Qeidari, H., & Reza Razvani, M. (2021). Evaluation of Sustainable Development Spatial Planning Indicators of Destinations Rural Tourism East of Mazandaran Province. *Journal of Tourism Planning and Development*, 9(35), 1-31. <https://doi.org/10.22080/jtpd.2021.18447.3253> [In Persian]
- Saarinen, J., & Lenao, M. (2014). Integrating tourism to rural development and planning in the developing world. *Development Southern Africa*, 31(3), 363-372. <https://doi.org/10.1080/0376835-X.2014.888334>
- Sbarcea, M., & Tudor, M. (2016). Tradition and modernity in Danube Delta architecture contemporary intervention towards sustainable settings. *Journal of Environmental Protection and Ecology*, 17(3), 1194-1202.
- Serra Cantallops, A., Ramon Cardona, J., & Estadés Muntaner, R. (2015). Characteristics and peculiarities of rural tourism in the Balearic Islands. *Tourism Planning & Development*, 12(2), 125-144. <https://doi.org/10.1080/21568316.2014.933121>
- Sharpley, R.; Roberts, L. (2004). Rural tourism-10 years on. *Int. J. Tour. Res*, 6, 119-124. <https://doi.org/10.1002/jtr.478>

- Streimikiene, D., Mikalauskiene, A., & Mikalauskas, I. (2016). Comparative assessment of sustainable energy development in the Czech Republic, Lithuania and Slovakia. *Journal of competitiveness*, 8(2). <https://doi.org/10.7441/joc.2016.02.03>
- Su, Y., Li, R., Ma, H., & Huang, L. (2022). Adaptive change of institutions and dynamic governance of the tragedy of the tourism commons: Evidence from rural China. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 53, 32-49. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2022.08.013>
- Tafari, C. (2022). Managing rural tourism in Corsica: How to move from competition to complementarity. Discussion on the LEADER program. *Journal of Alpine Research| Revue de géographie alpine*, (110-4). <https://doi.org/10.4000/rga.10095>
- Tao, L. I. U., & Fuying, X. (2010). Research on the Driving Force of the Sustainable Development of Rural Tourism in the New Rural Construction. *J. Anhui Agric. Sci*, 38, 2102-2104.
- Teng, Y. M., Wu, K. S., & Wang, W. C. (2022). Exploring rural winery loyalty: The effect of visitors' experience in Taiwan rural winery tourism. *Journal of Rural Studies*, 96, 32-41. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2022.10.015>
- Trukhachev, A. (2015). Methodology for evaluating the rural tourism potentials: A tool to ensure sustainable development of rural settlements. *Sustainability*, 7(3), 3052-3070. <https://doi.org/10.3390/su7033052>
- Tuckett, A. G. (2005). Applying thematic analysis theory to practice: A researcher's experience. *Contemporary nurse*, 19(1-2), 75-87. <https://doi.org/10.5172/conu.19.1-2.75>
- Usher, L. E., & Kerstetter, D. (2014). Residents' perceptions of quality of life in a surf tourism destination: A case study of Las Salinas, Nicaragua. *Progress in Development Studies*, 14(4), 321-333. <https://doi.org/10.1177/1464993414521525>
- Utami, D. D., Dhewanto, W., & Lestari, Y. D. (2023). Rural tourism entrepreneurship success factors for sustainable tourism village: Evidence from Indonesia. *Cogent Business & Management*, 10(1), 2180845. <https://doi.org/10.1080/23311975.2023.2180845>
- Uysal, M., Sirgy, M. J., Woo, E., & Kim, H. L. (2016). Quality of life (QOL) and well-being research in tourism. *Tourism management*, 53, 244-261. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.07.013>
- Weyland, F., Colacci, P., Cardoni, A., & Estavillo, C. (2021). Can rural tourism stimulate biodiversity conservation and influence farmer's management decisions?. *Journal for Nature Conservation*, 64, 126071. <https://doi.org/10.1016/j.jnc.2021.126071>
- Widawski, K., Krzemińska, A., Zaręba, A., & Dzikowska, A. (2023). A Sustainable approach to tourism development in rural areas: The example of Poland. *Agriculture*, 13(10), 2028. <https://doi.org/10.3390/agriculture13102028>
- Widawski, K., & Oleśniewicz, P. (2019). Thematic tourist trails: Sustainability assessment methodology. The case of land flowing with milk and honey. *Sustainability*, 11(14), 3841. <https://doi.org/10.3390/su11143841>
- Winter, T., & Kim, S. (2021). Exploring the relationship between tourism and poverty using the capability approach. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(10), 1655-1673. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1865385>
- Wood, M.E. (2002). Ecotourism: Principles, Practices and Policies for Sustainability; United Nations Environment Programme (UNEP): Paris, France. <https://www.unep.org/resources/report/-ecotourism-principles-practices-and-policies-sustainability>
- World Tourism Organization (UNWTO) (Ed.) Making Tourism More Sustainable—A Guide for Policy Makers; UNEP: Paris, France; UNWTO: Madrid, Spain, 2005; Available online: <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/8741;jsessionid=EE3263195422834CF41F73C9ED EF75DE> (accessed on 25 July 2023).
- Wu, J., Font, X., & Liu, J. (2021). Tourists' pro-environmental behaviors: Moral obligation or disengagement?. *Journal of Travel Research*, 60(4), 735-748. <https://doi.org/10.1177/00472875-20910787>
- Xue, L., & Kerstetter, D. (2018). Discourse and power relations in community tourism. *Journal of Travel Research*, 57(6), 757-768. <https://doi.org/10.1177/0047287517714908>
- Yang, X., Hung, K., & Xiao, H. (2019). A dynamic view on tourism and rural development: A tale of two villages in Yunnan Province, China. *Journal of China Tourism Research*, 15(2), 240-261. <https://doi.org/10.1080/19388160.2018.1548402>



- Yang, Q., Li, J., & Tang, Y. (2022). The dilemma of the great development of rural tourism from the sustainable environment perspective. *Journal of environmental and public health*, 2022(1), 7195813. <https://doi.org/10.1155/2022/7195813>
- Yang, J., & Zhu, G. (2021, December). The recovery strategy of rural tourism in the post-epidemic period. In *2021 International Conference on Social Sciences and Big Data Application (ICSSBDA 2021)* (pp. 136-140). Atlantis Press. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.211216.028>
- Zhang, X., & Zhang, Z. (2020). How do smart villages become a way to achieve sustainable development in rural areas? Smart village planning and practices in China. *Sustainability*, 12(24), 10510. <https://doi.org/10.3390/su122410510>